

Umorjeni škof

Povest iz loške zgodovine
Prvi del

I.

Bilo je vročega poletnega popoldne anno Domini 1412. Loški meščani so se umaknili grozni vročini v svoje trdno zidane hiše, kjer so si v hladnih spalnicah privoščili malo počitka. Toda iz prijetnega spanja jih vzbudi ropot znanega mestnega bobna, na katerega stari glavarjev sluga neusmiljeno razbija, preden stokaje prečita razglas. Kmalu se pojavijo na oknih hiš Mestnega trga glave radovednih meščanov, da bodo slišali, kaj jim imajo povedati škofovi oblastniki.

Boben utihne. V nemškem in slovenskem jeziku začne sluga zlogovati besedilo razglasa. Škofov oskrbnik in mestni glavar Miklavž Gutenberg sporoča meščanom, da pride v Loko drugi teden v sredo, na dan sv. Jakoba, njegova Prevzvišenost sam freisinški škof Konrad V. de Hebenstreit. Meščani naj se pripravijo za predpisani sprejem. In ker njegova Prevzvišenost ne namerava tokrat dolgo ostati v Loki, naj vsak, ki bi imel pri njem opravke, skuša hitro opraviti. Povsod naj vlada za škofovega bivanja v Loki najstrožji mir in red, da bo njegovi Prevzvišenosti prijetno prebivati med nami.

Ko je sluga razglas prebral, je odhitel s svojim glasnim bobnom še na Spodnji trg in začel tam svoje opravilo znova. Meščanom pa je ta novica takoj pregnala popoldansko zaspanost.

Po vseh hišah so govorili samo o škofovem prihodu. Niso še imeli tega gospodarja več kot dobro leto. Šele lani je 3. marca postal Konrad freisinški škof in s tem gospodar obširnega loškega posestva. Do takrat je bil Konrad krški škof. Tej škofiji se je lani odpovedal, ko je prevzel freisinško. Pred letom je bil prvikrat v Loki. Ločani kar niso mogli prehvaliti njegove prijaznosti in dobrote. Bil je pa Konrad Hebenstreit škof po volji božji: pobožen pa tudi odločen, kadar je bilo treba braniti pravico. Kako neustrašeno je lani pognal judovske denarne mogotce iz Loke, da ne bi več izžemali njegovih podložnikov z oderuskimi obrestmi. Pa so se menda spet prihulili v mesto v upanju, da škofa ne bo tako kmalu nazaj v Loko. O vsem tem in podobnem so se razgovarjali meščani v dnevih, ko so se pripravljali na škofov prihod. V nekaj dneh so celo zvedeli, kaj je glavni namen njegovega obiska. V Rim menda gre, da plača v Vatikanu predpisano nastavitveno takso. Celih 5000 zlatov baje nosi s seboj, so pošepetavali meščani.

Priprave so bile v polnem teku. Vodil jih je mladi škofov nečak Hinko. Lani ga je škof pustil v Loki, da pomaga oskrbniku pri njegovem delu. Podložniki in prosti meščanje so z veseljem delali za priljubljenega škofa. Delali so v stalno določenem redu. Eni so prinašali vse,

kar bo potrebno za prehrano škofu in njegovemu spremstvu. Posameznim vasem je bilo že itak določeno, za kaj naj skrbе. Tako so se te dni zlasti trudili Žabničani, Bitenjci in Codešani, da bo škof svoje travnike našel v redu. Podložniki iz Trnja, Veštra, Moškrina, Crngroba in Vincarjev so po svoji dolžnosti obdelovali škofove vrtove, polja in vinograde, ki so se razprostirali po Stražišču in Kamnitniku. Vse mora biti lepo obdelano, ko pride škof. Ravno prav, da so Brojci pred kratkim izvršili svojo dolžnost, ko so pripeljali zadostno množino vina iz Dolenjskega in iz Laškega. Kako nerodno bi bilo, če bi ga ne imeli že pod grajsko streho.

Ob tem živahnem pripravljanju je kar prezgodaj prišel sv. Jakob. Ta dan je v Loki itak velik praznik. Sv. Jakob je vendar mestni patron, ki stoluje v prastari mestni kapeli Pod smrekami. Letos pa pade na ta praznik celo prihod škofa samega. Nebo samo je povečevalo praznik. Čez noč je pohleven dežek ohladil ozračje in izmil prašne ceste.

Navsezgodaj je prijezdilo pred mestna vrata dvanaest okoliških plemičev, ki so imeli razna škofovska posestva v fevdu. To je bilo spet nekaj za radovedne Ločane. Vsi so občudovali naravnost gizdalinsko opremljenega starološkega viteza Pirnmosta de Altenlok. Nič manjše pozornosti ni vzbujal puštalski Jurij Gall, vitez mogočnega nastopa. Tudi iz Starega gradu je prisopihal divji Welfing de Wildenlok. Te so Ločani dobro poznali, ostali so jim bili bolj tuji, ker so prišli iz daljne okolice. Ko so se vsi zbrali, so po predpisih odjezdili od mestnih vrat škofu nasproti.

Blesteča četa je zdirjala proti Kranju, da se je kar kadilo za njo. Morali so priti pravočasno na mejo loškega gospostva. Tam pri Stražišču je ob cesti stala kapela sv. Jurija, na kateri so freisinški grbi kazali, da še spada pod loško gospodarstvo. Dalje od kapele se je začela kranjska posest. Tu so plemiči počakali škofa.

Okrog devetih opazijo čakalci, da se jim bliža škof s svojim spremstvom. Bilo je okrog trideset oseb. Spoštljivo spuste spremljevalci škofa naprej, da morejo predenj stopiti loški plemiči, ki se svojemu gospodu molče poklonijo. Škof Konrad, kako izrazita osebnost je to, je visoke in vitke postave ter lepo oblikovanih udov. In ta njegova dostojanstvena glava. Kakor ustvarjena je, da nosi mitro. Njegove obrazne poteze kažejo odločnost in resnost, toda njegove oči so mile. Okrog ust mu igra lahek smehljaj, ki pa vendar ne more zakriti gotove otožnosti in zaskrbljenosti. Skratka, koj prvi nastop škofov mu mora odpreti srca podložnikov.

Loški plemiči vzamejo škofa in njegovo spremstvo v sredo in molče zajahajo proti Loki. V hipu so pri dveh skupaj stoječih cerkvah v Spodnjem Bitnju, ki prvi spadata pod loško oblast. Veselo se zamajejo zvonovi in naznanjajo slovesni prihod gospodarja njegovim podložnikom. Iz okoliških hiš hite kmetje z družinami. Pobožno pokleknejo, da prejmejo blagoslov od svojega škofovskega gospodarja. Pa že so v Žabnici in pri Sv. Duhu ter hite mimo častitljive starodvorske graščine. Konradu v nežnosti zažari obraz, ko zagleda pred seboj svojo ljubljeno Loko. Tam spodaj šumi Sora, gori po bregu se kakor jagunjeta vrste bele hiše in gori na griču stoji njegov ponosni grad. Kako očarljivo lep pogled.

Nič mu ni žal, da se je lani odpovedal krški škofiji in prevzel freisinško. Saj je z njo postal gospodar tega lepega kotička zemlje. Vse svoje moči hoče uporabiti za to, da pomaga temu ljudstvu v duhovnem in svetnem oziru. Loško ljudstvo! Res ima svoje slabosti, pa še več dobrih lastnosti. Temu klenemu ljudstvu hoče postati pravi oče. Lani že jih je iztrgal iz krempljev odušinskih Judov, v bodoče jih hoče versko in gospodarsko dvigniti. V vsem svojem pomenu se mora v Loki uresničiti star pregovor, da se pod krivo škofovo palico dobro živi. Hoče jim biti res dober pastir.

V te misli zatopljen se vladika šele predrami, ko je došel sprevod do kamnitega mostu pred mestom. Kamniti most, ta temna stara zgradba, ki so jo kot dohod v mesto postavili že njegovi davni predniki. Njegov drugi prednik škof Leopold de Strumberg je most leta 1380 popravil, pa je naslednje leto 5. avgusta prav s tega mostu padel s konja in v Sori utonil. Tam v nunski cerkvi počiva ponesrečeni vladika. Sedaj je most ves preprežen z zelenjem in venci, ki so jih pridna loška dekleta napletla prihajajočemu škofu na čast. Tik mostu se dviga proti nebu mogočni trdnjavski stolp, ki brani sovražniku vhod v mesto. Danes pa so mestna vrata v stolpu na stečaj odprta, saj sprejema mesto svojega ljubljenega gospodarja in škofa. Konrad urno skoči raz svojega belca, ki ga prepusti svojemu slugu Marku.

Pred mestnimi vrati so se po običajnih predpisih zbrali mestni veljaki: mestni glavar Miklavž Gutenberg, mestni sodnik in kaščar grof Janez, mestni svetovalci in drugi odličniki. Mestni sodnik je imel nalogo škofa pozdraviti. Zato stopi predenj grof Janez in v lepem govoru želi vladiki dobrodošlico. Poleg sodnika je stal ljubek paž v slikovitem oblačilu. V rokah je držal baržunasto blazinico z mestnimi ključi. Po pozdravnem govoru je deček pokleknil pred škofa, mestni glavar pa je vzel ključe in jih spoštljivo izročil vladiki.

Med mestnimi velikaši je bil tudi škofov mladi nečak Hinko. Celo leto je bil že v Loki, da bi po odredbi škofovi pomagal mestnemu glavarju. Sedaj stopi i linko pred svojega strica. Škof se mu prijazno nasmehne in mu gorko stisne roko. Roko v roki skupno kreneta proti mestnim vratom. Toda prav v tem hipu se odloči robot kamen od mestnega obzidja in pada proti škofu. Hinko potegne v zadnjem hipu strica na stran, da ga ni zadel kamen v glavo. Gori na obzidju pa urno izgine mala glava paglavca, ki je hotel videti sprejem, pa je po nesreči sprožil kamenje.

Tam v bližnjem samostanu pa so skozi okenca gledale klarise. Ni bilo to popolnoma po pravilih, toda mati opatica Elizabeta je nunam to dovolila, saj je vendar prihajal njihov največji dobrotnik škof Konrad. Dobro so nune opazile, v kaki nevarnosti se je nahajal škof. Od strahu so vzkliznile. In ko je nevarnost minila, so pokleknile in se Bogu zahvalile za rešitev. Vendar se mati opatinja kar ni mogla umiriti. Rekla je sestram: »Bojim se, da ta slučaj ne pomeni nič dobrega.«

Tudi Hinko je ves bled in prestrašen krčevito držal škofa za roko. Konrad pa ves miren reče smehljaje: »Saj ni nič! Le pojdiva mirno v mesto.« Ostalo spremstvo in mestno starešinstvo pa vsega tega niti opazilo ni. Bili so že vsi izven oboka mestnih vrat, ko se je zgodilo.

Prava sprejemna slovesnost se je vršila šele v mestu na Glavnem trgu. Več sto meščanov in okoličanov se je tu zbralo. Meščani so stali lepo v dveh vrstah, opasani s sabljami ter oboroženi z mušketai. Vmes so bili zastavonoše z vihrajočimi zastavami. Škof je obšel to častno stražo in se nato podal v mestno kapelo sv. Jakoba. Danes je obhajala ta kapela ali pravzaprav ta cerkva svojega patrona. Zato je bilo v njej vse praznično. Zaradi škofovega prihoda pa je bila prazničnost še večja.

Pred starodavnimi romanskimi vrati je vladiko sprejela njegova duhovščina. Vodil jo je starološki župnik – večni vikar Salomon. Ob njegovi strani je stal šentjakobski kapelanus Andrej Ostugi. Za časa škofovega bivanja v Loki je imel mestni kaplan čast prošta in je bil v stalnem spremstvu škofovem, dokler ni zapustil Loke. Po običajnem liturgičnem sprejemu se poda škof in duhovščina v cerkev. Prošt opravi sv. mašo, vladika pa podeli duhovščini in ljudstvu svoj apostolski blagoslov.

Preden zapusti cerkev, se škof še poda pred Marijin oltar. Pred starodavno čudodelno podobo Marije Pomagaj se zatopi škof v gorečo molitev. Zdi se, da se kar ne more ločiti od Marije.

Tedaj se oglasi opoldanski zvon. Glasno moleč angelsko česčenje zapusti duhovščina s škofom cerkvice. Ko stopajo po bregu proti gradu, zagrmijo predpisani topovski streli, vmes pa done mestni in okoliški zvonovi. Ko se za škofom zapro grajska vrata, je bil uradni sprejem končan.

II

Celje v nedeljo Exaudi anno Domini 1412. V hladni sobi stolpa gornjega gradu sedita dva moža ob veliki javorovi mizi. Je prav prijazna ta sobica. Njena okenca so ravno zadosti velika, da nudijo očarljiv pogled v dolino, zlasti v prijazno mesto Celje. Niso pa ta okenca tolikšna, da bi pripuščala v sobo grozno julijsko vročino, ki muči te dni celjske prebivalce. Zato se tudi moža prav dobro počutita pri kozarcu zlatorumenega ljutomerca. Vendar pa se zdi, da imata zelo resen pomenek.

Prvi je celjski grof Herman, drugi pa njegov sin z istim imenom. Grof Herman II. je veličastna postava. Se ves mladeniški je. Nihče bi mu ne prisodil petdeset let, ki jih v resnici že ima. Je visok in močen mož. Obraza je izredno lepega. Močne in odločne ustnice obkrožajo temne brkice, prav tako so temni njegovi kratki lasje. Tudi lepo oblikovan nos daje obrazu odločen izraz. In te oči, te pa so izrazito celjske: neizprosne in zapeljive obenem. Še daleč ni v njih ponehal mladostni ogenj. Oblečen je v lično, a preprosto plemiško obleko. Grofov sin Herman je mladenič kakih 25 let. Njegov temni lepo naguban plašč ga razodeva, da je duhovnik. Pa tudi njegov plemeniti obraz kaže kljub mladosti izrazite duhovniške poteze. Postave je šibke, a ves nastop kaže veliko izobraženost in globoko poduhovljenost. Pogovor se je takole pletel:

»Pustite me, gospod oče, da vstopim kot redovnik med minorite doli v mestu.«

»Kaj pa misliš, sin,« ga prekine oče. »Sin grofa celjskega pa naj postane preprost menih. Za vse kaj višjega si ti ustvarjen.«

»Oče, ali si morete misliti kaj višjega, kot je to, če se kdo popolnoma posveti Bogu in dušam?«

»Potrdim, sin, toda misliš, da se to more zgoditi le v samostanu? Človek s takim umom in takega rodu, kot si ti, se more Bogu posvetiti in skrbeti za duše tudi kot svetni duhovnik. Ti moraš postati najmanj škof. Le kot tak boš mogel izrabiti vse talente in zmožnosti, ki ti jih je Bog dal. Luči ne postavljamo pod mernik, ampak na svečnik, pravi Kristus sam.«

Sin skromno odgovarja: »Ljubi oče, bojim se, da vi v svoji ljubezni do mene pretiravate, ko me tako hvalite. Slaboten človek sem, ki bi se najbolje počutil v samostanskem zavetju. Vi ne veste, kako se mi je priljubil minoritski samostan, ki mi je dal vso vzgojo in izobrazbo. Kar je na meni resnično dobrega, se imam zahvaliti dobrim patrom. Čutim se dolžnega, da se jim izkažem hvaležnega. To pa bi najlažje in najboljše storil, če postanem sam pater in delujem v njihovem samostanu.«

»No, svojo hvaležnost samostanu moreš tudi drugače pokazati. Sicer pa menim, da se celjski samostan nima pritoževati nad našo nehvaležnostjo. Ali nisi bral v samostanski kroniki, kako so že moji stari starši, Friderik in Dimuta – samostan podprli. Niso jima minoriti zastonj zgradili grobnice v svoji cerkvi. Pa tudi jaz nisem bil skop napram njim in tudi v bodočnosti ne bom. Zaradi hvaležnosti bodi torej kar brez skrbi.«

Med tem pogovorom zapoje zvonček tam doli v samostanski cerkvi Marije, od angelov v nebesa nesene. Duhovnik se vzdrami in reče: »Oprostite, gospod oče, da odhajam. Zvonček

me kliče v kor k duhovnim molitvam. Nisem navajen, da bi zamujal in povzročal v samostanu nered.« Vstane in se hoče posloviti od očeta. Pa tudi on vstane in reče sinu: »Počakaj, Herman, spremljal te bom po grajskem hribu do mesta.« Z vidno radostjo pritrdi duhovnik.

Moža zapustita grad in se podasta v dolino. Vročina je ponehavalna in bil je kar prijeten sprehod. Oče in sin sta se prijazno pogovarjala in ogledovala prelepo celjsko okolico. »Glej Herman,« pravi oče, »ali ni lepa naša prestolnica. Toda naš rod čakajo še odličnejše prestolnice. In vsak član našega rodu je dolžan, da se po svojih močeh trudi za dosego naših ciljev. Tudi tebe ne izvezam, čeprav si duhovnik. Seveda so tvoje naloge drugačne kot naše.«

»Da, oče, tudi jaz imam dolžnost delati za našo družino. In ta dolžnost obstoja v tem, da molim zanjo in da – oprostite oče – da tudi delam pokoro zanjo.«

»Prav imaš, moj Herman, obojnega smo mi Celjani potrebni.« V tem pogovoru sta dospela v dolino, kjer sta se poslovila.

Umih korakov hiti mladi Herman po mestu. Vsakdo, ki ga je srečal, ga je spoštljivo pozdravil. Duhovnik je vsakemu prijazno odzdravil in se mu nasmehnil. »Kako so dobri naš grofič Herman,« so govorili podložniki.

Oče Herman pa je še dolgo zrl za svojim sinom tam na robu grajskega gozdička. Pri tem pogledu sam s seboj prede misli: Ne vem, zakaj mi je ta sin ljubši od vsch mojih zakonskih otrok. Komaj sem čakal, da sem ga mogel pozakoniti. Dokler je živela moja žena Ana, ponosna grofica Šaumberška, to kar ni bilo mogoče. Tudi moja mati Katarina Bosanska iz rodu srbskih Nemanjičev, dečku ni bila naklonjena. Res moram biti celjskim patrom hvaležen, da so se tako lepo zavzeli za zapuščenega otroka. Kadar ga vidim, se mi razveseli srce. Zdi se mi, da vidim njegovo mater Teharjanko Katrico. To ti je bilo dekle. Pobožno, plemenito, brihtno in lepo. Zdi se, da je Herman prejel vse njene vrline. In kako junaško se je zoperstavljalo dobro dekle. Le sila je zmagala. Toda s tem je bila strta tudi njena življenjska sila. Komaj je še počakala rojstvo otrokovo, pa je umrla. Toda njen sin je najboljši Celjan, kar jih je imel naš rod. – V te turobne misli zatopljen se je vračal grof Herman v svoj grad.

Ko dospel grof Herman mimo ogromnega konjskega hleva na grajsko dvorišče, zasliši glas svojega Miška, ki je zaznal bližino svojega gospodarja. Pa tudi Herman ni zlepa šel mimo hleva, da bi ne obiskal svojega ljubljenca. Tudi sedaj gre v hlev, kjer ga Miško že od daleč pozdravi s prijaznim rezgetanjem. Bil je res čudovit, Hermanov Miško. Čistokrven Arabec z visokimi nogami, vitkim trupom in majhno pametno glavo na visokem vratu. Kolikokrat sta Herman in Miško že drvela po potih, nevarnih tako, da sta jo izvozila le onadva, oba velika junaka. Zato pa sta si postala neločljiva prijatelja. Herman nežno pogladi iskrega konjiča po hrbtu in mu da posladek, ki ga je imel zanj vedno pripravljenega.

Med tem zalajajo grajski psi tam pri glavnem vhodu in naznanjajo, da nekdo želi v grad. In res prihaja na dvorišče četica ljudi. Na čelu jezdi na belcu krasen vitez. Ob njegovi strani sedi na mirmi kobili visokorasla pleniška gospa. Na ljubkem poniju pa dirja sem in tja živahni dečko kakih šestih let. Dva oborožena hlapca tudi na konjih družinico spremljata. Ko psi zagledajo viteza, vsi naenkrat umolknejo in se mu dobrikajo. Spoznali so ga.

Mladi mož je namreč najstarejši sin grofa Hermana. In res, grof Friderik je prava podoba svojega očeta. Če bi bila iste starosti, ne mogli bi ju med seboj ločiti. Isti stas, ista glava, isti obraz in iste izrazite oči. Pleniška gospa pa je Friderikova žena Elizabeta. Je nekaj prav posebnega ta žena. Njen oče je bil odlični hrvaški knez Štefan Frankopanski – Modruški. Pred

sedmimi leti sta se poročila, potem ko je politično preudarni oče Herman Friderika še kot dečka z njo zaročil. Toda zakon ni bil srečen. Zato je bila kneginja Elizabeta vedno nekako zagrenjena. In taka je bila tudi danes: molčeča in vase zaprta žena.

Edina njena uteha je bil sinček Urhec, ki je tako brezskrbno jahal svojega konjička. Urhec je kaj ljubezniva prikazen. Kako ponosno sedi na poniju. Na nogah ima lične sandale in bele nogavice. Lepo se mu podajo pisane vzbuhljene hlačice. Okrog žametovega suknjiča mu visi celo že bridki meč, ki je seveda šele otroška igračica. Šele šest let ima, pa vendar kaže njegova glavnica izredno bistrost. Kako lepa je ta glavnica. Čisto je podobna angelčkom, ki jih je furlanski mojster naslikal doli v minoritski cerkvi okrog Marije, ki jo nesejo angeli v nebesa. Okrogla rdeča ličeca, vedno nasmejane ustnice, droben prikupen nosek in visoko čelo. In te oči. Res so celjske, toda ožarjene so še s sijajem otroške nedolžnosti in preprostosti. Mama Elizabeta je skromna vzgojiteljica svojega edinega otroka. Urhec skoči prvi raz svojega konjička tako urno, da mu veter razmrši njegove zlate, do ramen segajoče lase. Tudi oče Friderik razjaše in vljudno pomaga svoji ženi raz konja.

Tedaj se prikaže pri hlevnih vratih grof Herman, vidno razveseljen prihoda gostov. Prvi mu prileti v naročje Urhec. Grof ga pritisne k sebi in ga poljubi tako gorko, da ne bi pričakoval pri Hermanu tolike nežnosti. Pa kako tudi ne. Saj je Urhec najmlajši Celjan: veselje in nada vsega rodu. Zdaj pristopita k očetu še Friderik in Elizabeta.

»Vendar sta enkrat prišla«, zakliče Herman, »Misli sem že, da sta nas kar pozabila. Mora biti res prijetno v vajinem gradu tam doli v Krškem.« Tako govori grof med tem, ko ga mlada zakonca spoštljivo pozdravljata.

»Nisva na vas pozabila, oče,« odvrne Friderik. »Bili so nujni in važni posli, ki so naju zadržali in sem prav zaradi njih danes k vam prišel.«

»Dobro, dobro, da ste prišli. In vi, moja draga Elizabeta, kako se počutite?«

»Hvala za vprašanje, gospod oče. Kar dobro,« odgovori Elizabeta tako resno, da je grof Herman kar osupnil. Prime jo za roko in jo pelje proti gradu. Hlapca pa odvedeta konje v hlev.

V tem hipu že prihiti iz grajske veže Barbara, prekrasna mlajša hči grofa Henrika. Je že nekaj let poročena s samim, že priletnim, cesarjem Sigismundom. Pa vendar še prav rada pride v Celje, ker se tako dobro počuti v domačem krogu. Tu pozabi na vso cesarsko visokost in postane spet za nekaj časa preprosta in srečna celjska Barbara, ljubljena od vseh domačih.

»Oh, kako sem vas vesela,« hiti Barbara in ne ve, katerega bi se najprej oklenila. Toda zmagal je spet Urhec, ki je tudi njej burno skočil v naročje. Tetka se ni mogla nagledati ljubkega nečaka. »Pa kako si zrastel, odkar te nisem videla,« vzklikne.

»Ti pa nisi še nič zrastle,« pravi Urhec in vse spravi v dobro voljo. Nato Barbara še ljubeznivo pozdravi brata in zelo nežno tudi Elizabeto.

Oče in hči vsa srečna popeljeta ljube goste v obednico k večerji. Govorjenja je bilo dosti. Vsak je imel marsikaj povedati, kar je doživel v času, odkar se niso videli. Urhec pa je kmalu omagal. Je bila le naporna dolga ježa za šestletnega dečka. Zato ga je mamica položila v posteljico. Pa sta se že prej lepo priporočila angelčku varuhu. Pa tudi mama sama je bila trudna. Zato jo pregovori Barbara, da gre tudi ona kmalu počivat. Herman in Friderik pa sta odšla doli na vrt, saj je bil tako lep in hladen večer po vročem poletnem dnevu.

Tam zadaj za glavnim, četverooglatim grajskim stolpom je prav prijeten prostorček. Na eni strani ga zapira mogočni visoki stolp, ki kakor zvesti stražnik že stoletja varuje celjski grad. Okrog tega stolpa se vije trdno grajsko obzidje, ki je ojačeno še z več manjšimi okroglimi

stolpički. Ta grajski konec grajskega naselja je izredno tihoten in osamljen. Tam v kotičku se dviga starodaven rimski kip, ki so ga Celjani pred leti našli doli v mestnih ruševinah. Predstavlja najslavnejšega Celjana rimske dobe Tita Valerija Klementa, ki mu je rodno mesto Celeja postavilo doli v mestu ta spomenik. Ko so ga našli, je bil grofu Hermanu tako všeč, da ga je postavil na najljubšem kotičku svojega vrta. Mogočni rimski vojak mu je bil kot vzor moči njegovega lastnega rodu. Zato je dal postaviti pred kip kamnito mizo s stoli, kjer je najraje posedal in koval načrte za prospeh svojega rodu. Bog ve, koliko usodopolnih naklepov so že skovali Celjani v senci kipa starodavnega Celjana. Saj je bil ta prostorček res pripraven za sklepanje tajnih posvetov. Nihče nepoklicanih ni mogel prisluškovati. Tudi nočoj se usedeta Celjana h kameniti mizi. Luna razsvetljuje vrtniček, da bi se pri mizi dalo skoraj čitati.

»No, Friderik, kakšne novice prinašaš,« začne oče. »Kako potekajo naši načrti?«

»Ne morem se pohvaliti, oče. Vse bi bilo gladko, ko bi le tega škofa Konrada ne bilo. V sredo je dospel v Loko, da nam bo tem bližje za petami.«

Herman se razburi: »Doklej nam bo ta tujec še mešal štrene. Kar vse vre po meni, če se le spomnim nanj. Kako nam je šlo vse po sreči, dokler se ni v naše zadeve začel vtikati ta nesrečni škof. Vsa posestva krške cerkve po Spodnjem Štajerskem so nam dajali v fevd njegovi predniki krški škofje Janez II., III. in IV. In to po pravici. Ali ni bila našega rodu sv. kneginja Ema, ki je ta posestva darovala krški cerkvi? Kaj je torej naravnejše kot to, da imamo od teh posestev korist tudi mi Celjani, ki smo Emini potomci? Pa ti pride v Krko ta Konrad in začne rogoviliti, češ, da mi Celjani izrabljamo krško cerkveno posest in jo izkoriščamo.«

»Sedaj pa nam je začel nagajati tudi na Kranjskem,« dostavi Friderik

»Da, tudi na Kranjskem. Kako dobro sem imel tudi tam zavarovane naše sedanje in bodoče koristi, odkar sem v letu 1390 postal kranjski deželni glavar. Pa se ti spet spomni ta nesrečni Hebenstreit in se ti poteguje za izpraznjeno mesto freisinskega škofa, ki ima na Kranjskem zaradi loške posesti toliko veljavo.«

Friderik odvrne: »Zastonj je bil ves naš napor, da bi ga izpodrinili. Koliko nas je stalo, da smo pridobili freisinski kapitelj, da bi izvolil za škofa nam naklonjenega Degeharda de Weichs. Ni uspel, zmagal je Konrad.«

»Pa vse bi še bilo,« se vznemiri Herman, »če bi le Konrad ne bil tak zaupnik in prijatelj I Iabsburžana Albrehta. Saj veš, sin, da se gledamo s I Iabsburžani kot pes in mačka. Kako so nam ti nevoščljivi, ker nam je cesar Sigismund naklonjen.«

Friderik se zasmeje: »Ste pa res znali cesarja dobro nase navezati. Tu je morala pomagati naša lepa Barbara.«

Tudi Herman se nasmehe in reče: »Ali ne veš, Friderik, da je politika Celjanov taka, da s porokami svojih otrok nmorežijo veljavo in bogastvo svojega rodu.«

»Pa uničujejo srečo svojih lastnih otrok,« pikro pristavi Friderik.

Oče zamahne z roko: »Pusti to, sin. Vsa sredstva so dobra, da dosežemo končni svoj cilj, ki ni manjši kot vladarska krona, ki mora nekoč dičiti čelo, če ne našega, pa naših otrok. Vse kar nam nasprotuje, mora izginiti na lep ali grd način. In taka zapreka našemu povzdigu je škof Konrad.«

»Ne vem, oče, če boste temu kos. Konrad je mož, ki mu ga ni para.«

Tedaj skoči Herman togotno pokonci: »Kaj, meni, da bi bil kdo kos. Nikdar! So že poskušali razni Konradi, da bi me vrgli. Pa so sami globoko padli. Več jih je, ki sploh niso več vstali. Nič boljše se ne bo godilo Hebenstreitu.«

Sin stopi k očetu in ga prime za ramo ter reče: »Umirite se oče. Saj veste, da sem v vaših načrtih vedno na vaši strani. Mirno preudariva, kaj bi bilo storiti. Ravno danes sem pisal v Freising kapitlju in mu sporočil, da je vse zastoj: Konrad ostane freisingški škof. Iz Loke se bo napotil v Rim, da tam plača nastavitveno takso. Celih 5.000 zlatov ima s seboj za pot in za takso. To je lepa vsota za današnje revne čase.«

Po daljšem preudarku začne oče: »Danes popoldne je bil pri meni Herman. Veš, kaj je hotel? Prosil je, naj mu dovolim, da postane minorit.«

»Pa mu vendar niste dovolili, oče?«

»Imej no pamet. Kaj bi nam Herman mogel koristiti, če bi postal menih. Tudi njega moramo vpreči v voz, ki bo Celjane peljal proti velikemu cilju – k vladarski kroni.«

»Toda, ali ste pozabili oče, kako pobožen je moj brat. Nikdar ne bo storil kaj takega, kar bi imel za greh.«

Oče se zasmeje: »Saj mu tudi nič takega storiti ne bo treba. Če ga postavim za škofa, to vendar zanj ne bo greh. A našemu rodu bo Herman kot škof imenitno služil.«

Tudi Friderik se posmehe: »Kje pa boste dobili škofijo, da jo darujete svojemu ljubljencu?«

Tedaj Herman spet razburjeno plane pokonci in vzburhne: »Freisingško škofijo mu bomo dali.«

»Kam pa boste poslali Konrada? Dveh škofov Freising ne potrebuje.«

»Kam ga bomo poslali, vprašaj. Kam neki, tega našega smrtnega sovražnika. Na oni svet ga bomo poslali, pa bo mir. Dve muhi bomo ubili z enim udarcem: sovražnika ne bo več, pa našega Hermana postavimo za škofa v Freisingu.«

Friderik se zdrzne: »Ta bo pa prehuda, oče. Mislite, da bo Herman hotel postati škof, če mu njegovega prednika umorimo. In kaj bo rekel papež v Rimu?«

»Tepec,« se zakrohoče oče, »ali misliš, da bomo Hermanu povedali o umoru. Papež pa je predaleč, da bi mogel zvedeti o vsej zadevi. Takih in podobnih sredstev se Celjani niso bali uporabljati, če je šlo za bodočnost svojega rodu.« Nato se Herman umirjen usede. Šepetaje se pogovorita le še o načinu, kako bosta izvršila svoj naklep.

Visoko gori v grajski sobi pa brli majhna lučka. Kneeginja Elizabeta se sklanja nad svojim angelčkom: »Le spanč kaj, Urhec, saj čuva nad teboj tvoja mamica. Zdaj si na varnem. Toda kaj bo s teboj, ko ne boš imel več mamice.« Gorko ga poljubi in upihne lučko ter tudi sama zaspi poleg sinčka.

III

Loško mesto se ima za svoj postanek zahvaliti freisingškemu škofom. V letu Gospodovem 973. je mogočni nemški cesar Oton II. podaril to okolico freisingškemu škofu Abrahamu. Stara Loka je obstajala že prej. Škofje so si na grški sežidali utrjen grad, pod njim pa se je kmalu razvila nova naselbina s prvotnim imenom Lonka. Čudno! Ta Lonka je izredno podobna glavni škofijski prestolnici v Freisingu na Bavarskem. Zato so se škofje tudi v Lonki kar domače počutili. Škof Konrad III. Sedlinger je naselbino utrdil, ko jo je za veliko vsoto 156 oglejskih mark obdal z mestnim obzidjem. Toda to se je zgodilo leta 1321. Prednik sedanjega škofa Konrada V. Bertold de Wechingen pa je mesto še bolj utrdil.

Loka ima izredno lepo lego. Takoj pod gradom se razprostira Gornji ali Mestni trg, kjer so že Konradovi predniki postavili lepo romansko cerkvico sv. Jakoba. Po trgu samcem so v bližini gradu nastala razna škofovska poslopja in stanovanjske hiše njegovih oskrbnikov in uradnikov. Pa tudi odlični meščani, trgovci in obrtniki so si na Gornjem trgu postavili svoje trdne hiše. Skoraj vse hiše so okrašene na zunanjih stenah s svetimi podobami. Prav zato se mesto po pravici imenuje pisana Loka.

Prava posebnost loškega mesta pa je še drugi trg, ki se razprostira vzporedno z Gornjim, le da leži precej nižje tik ob reki Sori. Nosi starodavno ime Lontrg ali tudi Spodnji trg. Tudi ta trg še objema mestno obzidje. Lontrg ni tako bogat kot Gornji trg. Tu so si revnejši sloji postavili preproste hišice. Škofje so si na Lontrgu zgradili močno utrjeno kaščo s širokim in visokim stolpom. Tu shranjujejo žito, ki so jim ga dolžni oddajati podložniki.

Na Lontrgu se skrivajo tudi razne take osebe, ki se škofa bojijo, ker iz kateregakoli vzroka nimajo čiste vesti. Zlasti so imeli tu svoja skrivališča Judje, dokler jih ni lani škof Konrad pregnal iz Loke. Pod smrtno kaznijo jim je prepovedal vrniti se v Loko. Preveč hudega so že povzročili Ločanom, da bi smeli še prebivati v mestu. Judje so res zbežali. Toda ko je škof lani spet kmalu odšel iz Loke, se je nekaj Judov znova prihulilo v mesto. Mikal jih je odcruški zaslužek.

Posebno goreč oderuh je Levij, ki se je tudi nazaj vrnil. Svojo hišico ima čisto ob mestnem obzidju na južni strani Lontrga, tam kjer se obzidje lomi in se obrne ob Grabnu proti škofovemu gradu. Bila je to čisto skrita hišica med samim starim zidovjem. Če jo je nazadnje le kdo ugledal, je bil prepričan, da v tej podrtiji pač nihče ne prebiva. Toda napol razpadla hišica ima izredno močna in trdna vrata, ki so skrbno zaklenjena. Iz temne veže držijo mala vratica v čumnato, katere majhna okenca so na gosto zamrežena. V izbici razburljivo hodi sem in tja mož z dolgo sivo brado. Prisodili so mu kakih šestdeset let. Je majhne čokaste postave v zanemarjenem dolgem kaftanu. Na plešasti glavi mu čepi zamazana kapica s cofom. Upadlo lice je kar grozno in se odlikuje po izrazito judovskem nosu. Oči se mu lesketajo v čudnem blesku. Sobica je skoraj prazna, le preprosta mizica in par stolov je notri. Ob peči je razmetano ležišče. Stene so gole, le tam ob vratih je poličica za zvitke sv. pisma.

Levij se je pravkar nervozno usedel. Cel kup srebrnega denarja ima na mizi, ki ga navdušeno po nemško šteje: »Dvajset, trideset, petdeset, sedemdeset, devetdeset, sto!« Ves vesel skoči pokonci. »I Ivala ti, Jehova,« vzdihne, »spet en stotak več!« Nato strese nov stotak v vrečico in jo ljubeznivo pritisne na srce. »O, moji ljubi otročički,« gode dalje, »kako sem se trudil za vas noč in dan. Vi moji dragoceni srebniki.« Nato vrečico še goreče poljubi in jo varno položi v skrinjico, ki stoji na mizi.

Potem se spet usede in začne šteti drugi kupček. Spet našteje stotak in ga z isto ljubeznijo spravi v skrinjico. Pri tem spet godrnja: »O, Jehova, kako dober si svojemu služabniku. Drugi stotak sem že zaslužil. O, saj bi bilo še mnogo več takih vrečic, ki bi jih zaslužil v tej zadolženi Loki, če bi le tega nesrečnega škofa ne bilo. Vrag ga vzemi! Koliko lepih poslov mi je že preprečil. Lani me je pregnal iz Loke, češ, da odiram Ločane. Sedaj bi mi res trda predla, če bi zvedel, da sem se znova priplazil v Loko.«

V te misli zatopljen zaklene vrečico v skrinjico: »Tako, le spanč kajte, otročiči moji. Upam, da vam kmalu pridružim spet novih. Le ta škof Konrad, ta me skrbi. Pravi, da odiram Ločane. Kakšna laž! Zato da me je spodil iz Loke, zver. Ko pa vendar le pomagam vsakemu iz denarne zadrege. Obresti mi vsak prostovoljno plača. Saj vendar nikogar ne silim, oni sami prihajajo k

meni. Oh, ko bi mogel tega groznega škofa odstraniti. Kaj bi dal za to. Stotak, dva in še več. O, saj potem bi šla kupčija v Loko kar na debelo.«

V tem hipu nekdo potrka na vrata. Neizmerno se Levij prestraši: »Moj Bog, nekdo prihaja. Kaj, če so že škofovi biriči? Saj sem vendar zapahnil duri«, še reče in hiti preizkušat sobne duri. »Vežna vrata so pa itak vedno zaklenjena. Da, zaprta so, hvala Bogu!« se oddahne.

Pri vratih se čuje vedno glasnejši ropot. Urno zagrabi Levij skrinjico in odpre nevidna vrata v tleh in jo spusti v globino. Ko vrata varno zapre, zagodrnja: »Zdaj pa le pridi vrag, kdorkoli si že!« Nato gre v vežo, da vidi, kdo je pri vratih. Zunaj pred vrati zasliši vpitje: »Za božjo voljo, boter Levij, odpri že no vendar.«

Leviju se sprijazni lice in zakliče kar moč sladko: »Tako, tako milostljivi gospod.« In že so duri odprte.

Notri stopi škofov nečak Hinko. Je kar lepa postava ta dečko. Njegova obleka je naravnost razkošna. Svila, žamet, zlati trakci, čevljički, vse po najnovejši modi. Na kapici mu prešerno miglja perjanica, ob pasu mu visi kratek meč v pozlačeni nožnici. Mladenec je vitke in prožne postave. Obraz mu je skoraj še deški: okroglast, zdravo rdeč in šele s čisto lahnim puhom. Vcs je nasmejan. Temni lasje mu segajo do ramen. Kar veselje je pogledati zabavnega in brezskrbnega fanta.

»Kajne, za svoje cekinčke se bojiš, Levij. Zato tako zapiraš svojo hišo.«

»Ne, ne milostni gospod. Niti beliča nimam pri hiši. Suh sem, popolnoma suh.«

Mladenec se glasno zasmije: »Niti beliča ne. Česa se pa potem bojiš?«

Levij mu hitro plane v besedo: »Vašega vzvišenega gospoda strica, škofa Konrada. Ali ste pozabili, milostni gospod, da me je spodil iz Loke? Pod smrtno kaznijo mi je prepovedal vrniti se.«

»Ha, ha, ha! Pa si se vendar vrnil. Kajne, loški cekini ti diše?«

»Ne, ne, milostni gospod. Le pomagat sem prišel revnim Ločanom v teh težkih in revnih časih.«

Hinko se pri teh besedah močno zabava: »Ha, pomagat si nam prišel! Kako boš pa pomagal, če nimaš beliča pri hiši?«

»Sam res nimam nič. Jehova mi je priča. Če pa potrebujem, mi pomagajo dobri prijatelji.«

»Ki so prav teko revni kot ti, Levij, kajne?«

»Da, da, revni. Zato pa imajo dobro srce za tiste, ki so še ubožnejši kot oni. Radi jim priskočijo na pomoč, kadar so v sili.«

»Ti me pa res zabavaš, Levij. Priskočijo na pomoč. Zmotil si se v besedi. Da, res priskočijo, pa ne da bi mu pomagali, temveč, da ga oderejo do kosti, kot si ti mene že tolikokrat.«

Levij se dela prestrašenega: »Kaj pravite, milostni gospod. Jaz, da bi vas odiral? Tako dobrega in plemenitega gospoda. Nikdar! Jehova mi je priča.«

»Pusti tvojega Jehova pri miru. Saj je dosti velik revež pri tebi. Pomeniva se rajši kaj bolj pametnega, boter Levij.«

Levij oveseljen kima z glavo in pravi kar moč priliznjeno: »Na uslugo, na uslugo, gospod Hinko.«

Hinko obmolkne in reče nato resno: »Denarja mi zmanjkuje, Levij.«

»Denarja? Mi je zelo žal, milostni gospod.«

»Posodil mi ga boš spet nekaj!«

Levij se hlini: »Posodil? O, Jehova, kje ga naj pa vzamem?«

Hinko se vznemirja: »Ne hlini se, Levij. Saj na denarju kar sediš.«

»Ne, ne, gospod. Preveč sem ga vam že posodil. Najprej sto, petsto, nato sedemsto. Skupno tisoč.«

Hinko ogorčen plane pokonci: »Kaj praviš, en tisoč. Goljuf nesramni. Ali mi nisi posodil le petsto?«

»Le mirno, milostni gospod. Pozabili ste na obresti. Na majhne, čisto pravične obresti.«

»Veš, Levij, komaj se prenamagujem jezo. Čisto majhne obresti praviš. Pravične obresti. Če pa hočeš v enem letu podvojeno vsoto. Oderuh, kar škofu bi te izročil.«

Levij se neizmerno prestraši: »Ne, ne, milostni gospod. Ali ne veste, da pridejo tako na dan tudi vaši dolgovi. In kar je glavno. Kje pa boste v bodoče dobivali denar na posodo?«

Hinko se umiri: »Ne boj se, boter Levij. Nisem mislil zares. Toda denar mi boš vendarle posodil. Saj bo kmalu Mihaelovo. Tedaj dobim svojo letno plačo in ti povrnem. Ali ti nisem lani ravno tako?«

Zdaj se pomiri tudi Levij: »Dobro, dobro, gospod Hinko. Pa vam bom dal, ker ste tako dober gospod. Samo pri škofu mi molčite, rotim vas.«

Ilinko je že spet prejšnji lahkoživec: »Le bodi brez skrbi, Levij. Torej mi posodiš sto srebrnikov?«

»Veliko bo, zlahtni gospod. Pa naj bo. Kar napišiva zadolžnico...« In že prinese pergament in gosje pero s črnilom. Hinko zakliče, naj kar piše in koraka veselo po sobi. Levij je hitro gotov: »Tako, zdaj pa še podpišite, pa bo vse v redu.«

Hinko pogleda pisanje in znova vzkipi: »Kaj, že zopet me hočeš oslepariti. Dal mi boš sto, pišeš pa dvesto. Oderuh nesramni.«

Toda Levij se ne da ugnati: »Mirno, mirno, milostni gospod. Ne morem drugače, ne morem. Blagovolite drugod iskati denar.«

Hinko obupava: »Za božjo voljo, taka goljufija. Toda, kje naj drugod dobim denar? Pa denar moram imeti, moram.«

Levij se mu prilizuje: »Torej podpišite, gospod, podpišite!«

Tedaj se odloči Hinko: »Naj bo. Kamor je šlo tele, naj gre še krava.« Jezno se usede in podpiše.

Od samega veselja Levij ne ve, kaj bi storil: »Dobro, dobro, gospod. Še danes vam prinesem denar v grad. Samo povejte mi, kdaj naj pridem, da škofa ne bo doma.«

»Ne hodi danes v grad, Levij. Stric bo danes ves dan doma. Prinesi mi denar jutri popoldne. Toda pazi, da te nihče ne spozna.«

»Nič ne skrbite, gospod Hinko. Levij se zna skriti in se neopažen priplaziti, kamor hoče.«

Ko Hinko odhaja, še reče: »Drži torej, boter Levij, jutri proti večeru.«

Levij ga spremlja do vrat in se mu globoko klanja: »Dobro, dobro, milostni gospod. Na svidenje jutri, na svidenje, milostni gospod.«

Od samega veselja si Levij mane roke, ko se vrne v sobo. V veselem razburjenju hodi po sobi in sam s seboj govori: »Dober zaslužek, imeniten zaslužek. O, Jehova, hvala ti, hvala ti. Kar tebi bi dal del tega imenitnega zaslužka. Toda, saj ti nič ne potrebuješ. Bogat si zadosi gori v nebesih. Zato bom raje kar sam spravil, jaz, tvoj zvesti služabnik Levij.«

Spet se skloni, da bi odprl svojo zakladnico, pa znova zasliši trkanje na vratih. »Jehova, že spet nekdo prihaja. Nikdar nisi varen, ti moj ljubi, dragi zaklad.« Hitro zapre odprtino v tleh.

»Kdo neki bo zopet. Da bi bil le spet podoben zaslužek, kot je bil sedaj. Pogledam, kdo je.«

V sobo bojcče stopi preprost meščan srednjih let. Levij ga nič kaj prijazno ne sprejme in mu reče strogo: »No, Planina, ali si prinesel denar nazaj?«

Mož mu odvrne: »Oprostite, gospod Livij, res nisem mogel...«

»Kaj nisem mogel,« ga ježno prekine Levij: »Moraš, moraš, sem ti že zadnjič dejal. Denar sem in sicer vsega.«

Planina mu začne jokaje pripovedovati, da je žena bolna, poslopje mu je pogorelo, otroci stradajo. Toda Levij ga ne posluša: »Me vse to nič ne briga. Denar sem, ali pa te poženem z doma. In sicer takoj, takoj pravim.«

Ves obupan pade Planina pred oderuha na kolena in ga prosi, naj počaka vsaj nekaj tednov. Do takrat upa dobiti denar. Toda Levij mu neusmiljeno zabrusi: »Kar sem rekel, sem rekel. Do jutri mi imaš prinesiti denar, ali pa pojdeš na cesto. Zadosti dolgo sem ti že prizanašal.«

Sedaj pa je bilo tudi Planini že dosti. Ogorčen plane kvišku in zakliče: »Ne boš me, nesramni Jud. Tudi jaz vem, kje te imam prijeti. Le spomni se na našega dobrega gospoda škofa Konrada. Gotovo si mu že šel pravit, da si spet v Loki.«

Crozno se Levij prestraši: »No, pa naj bo. Počakam še nekaj tednov. Več pa ne, da veš. Zdaj pa le pojdi, nesnaga grda.«

»Grem, grem. Toda pazi, Levij, da se ta nesnaga na te ne zlije.« Nato pusti Levija samega v sobi.

»O, Jehova, Jehova,« tarna Levij. »Reši svojega zvestega služabnika. Če me rešiš iz škofovih rok, ti vseeno dam del svojega dobička. Ah, škoda ga bo. Toda škofova pest je trda.« Ves obupan se grabi za glavo in leta po sobi: »Kaj naj storim, kako naj se rešim? Kaj, če me Planina res škofu naznani? Potem pa je konec z mojim zaslužkom v Loki. Še več: konec bo tudi mojega življenja. Konrad ne pozna šale. In kdo bo potem skrbel za mojo hčerko, za Rahelo. Kdo jo bo varoval pred kristjani? O, Jehova, Jehova, kaj naj storim, kaj naj storim?«

Med tem obupnim jadikovanjem se spet zasliši ropot pred vrati. »Moj Bog,« zastoka Levij, »spet je nekdo zunaj. Pa vendar niso škofovi biriči.«

Toda zunaj zakliče Leviju dobro znani glas: »No, no, bratec Levij. Ali si zaspal, ali pa so te že angeli odnesli v Abrahamovo naročje. Odpri, odpri no že vendar.«

Levij se oddahne: »Tega se mi pa res ni treba bati.« Urno hiti odpirat vrata. Kar spotoma prisrčno pozdravlja prišleca.

V sobo stopi Levijev brat Ruben. Je dosti mlajši od njega in lepo oblečen. Njegova kratka brada je še temna. Ima pa isti orlovski nos kot Levij in iste bleščeče oči. Brata si po judovskem običaju želita mir.

Ves radoveden ga vprašuje Levij, kaj ga je tako nenadoma privedlo iz Celja v Loko. »Sicer si pa prišel ravno o pravem času semkaj,« mu de. »V veliki zadregi sem. Zelo potrebujem tvojega dobrega sveta.«

Oba se usedeta za mizo. »Res, v zadregi si?« ga vpraša Ruben. »V kakšni pa?«

Levij ga prekine in pozvoni s skritim zvončkom: »Počakaj Ruben. Najprej ti mora moja Rahela prinesiti malo okrepčila.«

»Saj sem res zdelan. Hitro sem jezdil in brez prestanka iz Celja do Loke. Konja sem že dal v oskrbo predmestnemu gostilničarju. Sam sem pa takoj pohitel k tebi.«

Tedaj vstopi Rahela, deklica čudovite judovske lepote. Stara je kakih šestnajst let. Oblečena je v dragocena oblačila. Zagorel obrazek ji obdajajo temni bujni lasje, ki jih ima spuščene po

hrbtu. Temne oči razodevajo nedolžnost in neko tiho otožnost. Ko zagleda strica, mu prijazno hiti nasproti in ga pozdravi.

Ruben se kar zavzame nad njeno lepoto in ji zapoje slavospev: »Rahela, ti svetla zvezda našega rodu, mir s teboj in pozdrav. Res, razvila si se v pristno Izraelovo hčerko.«

Deklica zardi in ga zavrne: »Ne hvali me preveč, stric. Postavljaš me v nevarnost, da se prevzamem.«

Tedaj poseže vmes Levij: »Pustita to, draga moja. Rahela, postreži stricu, saj vidiš, da je utrujen.« Rahela odhiti in je takoj tu s slastnim prigrizkom.

»Otrok,« pravi Levij, »zdaj pa le brž v kuhinjo in pripravi nam prav dobro večerjo.« Ubogljiva deklita takoj odhiti kuhat večerjo.

»No zdaj sva sama in se lahko pomeniva, ne da bi naju kdo motil. Veš Ruben: škof Konrad me skrbi. Saj ti je znano, da me je lani spodil iz Loke in mi pod smrtno kaznijo prepovedal, da bi se vrnil.«

»In ti si ga seveda ubogal, kakor vidim. To ti dela preglavice.«

»Res je tako Ruben. Pravkar je bil tukaj loški meščan, ki mi je dolžan večjo vsoto. Toda ko sem ga terjal, mi je pretil s škofom.«

»Sem tudi jaz opazil. Stiskal je pesti in žugal k tvojemu oknu.«

»No, vidiš Ruben, da mi res trda prede. Pomagaj mi iz nevarnosti, dragi moj brat. Toda oprosti. V svoji zadregi sem popolnoma pozabil na tebe. Povej mi najprej, kaj te je privedlo iz daljnega Celja tako nenadoma semkaj v Loko?«

»Takoj ti vse razložim Levij. Videl boš, da te prav moj prihod v Loko more rešiti nevarnega škofa.«

Ves začuden ga prekine Levij: »Kaj praviš? Govori, govori!«

Ruben se skrbno ozira okrog sebe in vpraša, če je pač vse varno, da ne bi kdo poslušal. Brat ga zavrne: »Bodi brez skrbi. Moja čumnata je pravcati brlog. Niti besedice ne more nihče slišati, tudi če bi v resnici prisluškoval, kar pa je itak izključeno.«

Ruben se umiri: »Veš Levij, kar ti bom sedaj povedal, bi naju stalo najmanj vislice, če bi naju kdo čul.«

Levij ga hitro zavrne: »Ne boj se, živa duša ne bo ničesar slišala.«

Tedaj se Ruben stisne k njemu in mu začne šepetaje pripovedovati: »Torej poslušaj me, Levij.«

»Poslušam z napetimi ušesi.«

Ruben mu zašepeče na uho: »Umoriti bo treba škofa!«

Zavzet zakliče Levij: »Kaj, umoriti!«

Ruben ga prestrašen miri: »Ne kriči, brat, če ti je življenje drago. Poslušaj tiho: Da umoriti bo treba Konrada. Pa to ne bo tako težko. Imamo imenitnega zaveznika, samega celjskega grofa Hermana in njegovega sina Friderika.«

Levij se začudi: »Kaj mi vendar poveš, brat. Saj veš, da Celjani nam Judom niso naklonjeni.«

»Vem to, Levij. Toda še manj pa so naklonjeni Konradu. Imajo z njim že star spor zaradi posestev krške škofije, ki jih Konrad kot krški škof ni pustil izžemati Celjanom.«

»No, o tem sem pa res že nekaj čul.«

»ludi Celjanom ne gre v račun, da je Konrad sedaj postal freisinški škof. Herman je krajski glavar in nima rad poleg sebe Konrada kot lastnika tako obširne loške posesti.«

»Pa tudi s Habsburžani si Celjani niso dobri,« ga prekine Levij.

»Da, saj to je ravno novi vzrok njihovega sovraštva do Konrada, ki je znan kot odličan pristaša I Habsburžana Albrehta. Tudi Albrehta Celjani ne morejo, ker jim skuša odtujiti cesarja Sigismunda.«

Levij zavrne: »Saj ima Sigismund vendar Celjanko Barbaro za ženo.«

»To je ravno znak njihovega napora, da bi jim bil Sigismund naklonjen in ne bi poslušal Habsburžanov,« pojasnjuje Ruben. »Zato pa je jasno, da Celjani ne bodo trpeli v svoji bližini tako močnega habsburškega pristaša kot je škof Konrad. Pa sta sklenila Herman in njegov sin Friderik, da se škofa iznebata za vsako ceno.«

Levij se zasmee: »No, za Celjane to ne bo nič novega. Samo to me zanima, kako bosta Celjana to dosegla.«

Tudi Ruben se zasmee: »I, kaj, umoriti ga hočeta. In sicer prav s tvojo pomočjo, Levij.«

Neskončno se Levij prestraši: »Ali si ob pamet, brat. Jaz da bi ga umoril?«

Spet se Ruben nasmehne: »Ne bodi otročji, Levij. Kdo pa pravi, da ga boš ti umoril. Ti si samo najameš morilca.«

»Zakaj pa ravno jaz?«

»Veš, Levij, pravzaprav je Herman najel mene. Toda brez tvoje pomoči ne morem ničesar. Tebi so loške razmere znane tako kot meni celjske. Zato boš moral tu pomagati ti.«

»Toda Ruben, stvar bo nevarna.«

»Ne bo nevarna, če stvar prav zastavimo.«

»Kako si torej zamišljaš vso zadevo, Ruben? In kako bo s plačilom? Saj Celjani lahko plačajo.«

Ruben potegne iz žepa list in odvrne: »Plačilo, o, to bo bogato. Vzemni in beri!«

Urno zgrabi Levij pergamentno listino in bere: Celje, v nedeljo Exaudi anno Domini 1412. Mi, podpisani Herman, grof celjski itd. potrjujemo, da dobita brata Ruben in Levij Goldenstein 1000 zlatnikov pod pogojem, da bo podjetje uspelo. Podpis in pečat.

Ruben se zasmee: »No, kaj praviš na to, bratec ljubeznivi?«

Levij je ves navdušen: »1000 zlatnikov! O, Jehova, kakšna sreča! Vse storim za takšno vsoto. Toda čudno je, da je skopi grof toliko obljubil.«

»Nič se ne čudi, Levij. Ne poznaš še dobro, kakšen lisjak je Herman. Konrada bo umoril, svojega sina Hermana pa bo postavil za freisinškega škofa. Tedaj bo že poskrbel, da bodo dohodki tudi njemu koristili.«

»Kako bo neki to storil,« vpraša Levij.

»Ne skrbi, brat. Celjanom se to gotovo posreči. Kako, to je njihova zadeva. Dosti je, da mi to vemo. Novi škof Herman bo gotovo vsaj toliko pod očetovim vplivom, da nas ne bo preganjal v Loki, kakor nas je Konrad.«

Ves vesel vzklikne Levij: »Pa bomo le služili v Loki lepe denarce. Rekel si, naj ti jaz pomagam. Kaj mi je torej storiti?«

»Nič drugega kot da poiščeš zanesljivega človeka in ga nagovoriš, da umori škofa. Ali veš za takega primernegega človeka?«

Levij za hipec premisli in vzklikne: »Ga že imam! To bi bil škofov mladi nečak Hinko.«

Ruben ostrmi: »Kaj, škofov nečak da bi bil zmožen kaj takega?«

»Da, edino on. Lahkomiseln je zadosti. Poleg tega mi je dolžan lepo vsoto. In kar je glavno: škofa mrzi, ker mu ne da denarja, da bi ga zapravljajl.«

Ves vesel plane Ruben pokonci: »To je pa res dobra misel. Kdo bi lažje prišel do škofa

kakor on. Samo če si gotov, da ti ne spodleti.«

»Ne boj se, Ruben. Le meni preпусти vso zadevo. Toliko me že poznaš, da se na take posle dobro razumem. Kako se že veselim, da se mi kmalu ne bo več bati škofa Konrada.«

»Torej velja, brat Levij?«

Ves navdušen skoraj naglas zakliče Levij: »Velja, velja. Smrt tiranskemu škofu! 1000 zlatnikov dobiva nagrade. Potem pa svoboden posel v Loki! Nič več mi ne uideš, Konrad. Še vas bom molzel, vi zadolženi Ločani!«

IV

Freisinski škofje so že takoj ob ustanovitvi mesta Loke želeli postaviti tu samostan. Saj si škofijskega mesta brez samostana skoraj ne moremo misliti. Toda ta želja se jim dolgo ni uresničila. Za moški samostan res ni bilo prave potrebe, saj so bili svetni duhovniki pri fari v Stari Loki. V Loki sami je bival mestni kaplan pri sv. Jakobu. Pa tudi okoliški kraji so postali že zgodaj vikariati z lastnimi duhovniki. V poštev bi prišel ženski samostan, a tudi zanj se niso mogli odločiti. Ni bilo primernih redovnic. Tedaj pa je v letu Gospodovem 1253 umrla v Asizu v Italiji sv. Klara, ki je skupno s sv. Frančiškom ustanovila red klaris. Te so zelo slovele po svetosti svojega življenja. Zato so že 1300 ustanovili samostan s. Klare v Mekinjah pri Kamniku. Pa tudi v Loko so klarise kmalu nato prišle.

Z vso dušo se je za ustanovitev klariškega samostana v Loki zavzel škof Albreht de Hohenburg, ki je vladal freisinsko škofijo med leti 1349 do 1359. Za svojega kaplana je imel plemenitega Otokarja Blagoviškega. Ta družina ima svoj starodavni rodni grad tam za Limbarsko goro v kraju Blagovica v Črnem grabnu. Vsi člani tega rodu se odlikujejo po izredni pobožnosti in darežljivosti. Doma so leta 1345 ustanovili kaplanijo pri grajski kapeli s. Petra in Pavla. Otokar je postal nato kamniški župnik, kjer je že takrat služboval njegov stric Gebhard Blagoviški, ki je bil v Kamniku kaplan pri oltarju sv. Janeza. Ta dva plemenita moža sta od blizu opazovala svetniško življenje mekinjskih nun. Zato sta sklenila, da bosta tudi v Loki ustanovila klariški samostan. Ves vesel je škof Albreht dovolil svojemu bivšemu, tako zvestemu kaplanu Otokarju v letu Gospodovem 1358, da sme svoje loško posestvo darovati bodočemu samostanu. Škof sam ga hoče pri tem plemenitem dejanju podpirati.

Otokar, ves goreč za novi samostan, se obrne na tedanjega župnika v Stari Loki Hilbranda Hacka, prednika sedanjega župnika Salomona. Toda Hilbrand je bil strog mož. Nič kaj ni bil naklonjen novotarijam. Zelel je, naj dušno pastirstvo ostane kar pri starem. Če se že ustanovi samostan v loškem mestu, ne sme biti zaradi tega oškodovana prifarska cerkev in njeni duhovniki. Zato sta 30. januarja 1358 sklenila z Otokarjem takole pogodbo:

Otokar naj plača farni cerkvi 86 mark in ji podari njivo poleg župnišča. Tudi bodoči samostan se mora zavzeti, da bo četrtno svojih dohodkov dajal farni cerkvi. Župnik sam pa bo določal službo božjo v samostanski cerkvi, ki se sme vršiti šele potem, ko bo vse opravljeno pri Fari in v mestni kapeli sv. Jakoba. Bodoča samostanska duhovnika bosta morala biti pokorna prifarskemu župniku. – To pogodbo je 13. februarja potrdil tudi oglejski patriarh Nikolaj, pod čigar cerkveno oblast spada tudi Loka, ki ima freisinske škofe le bolj za svetne gospodarje.

Tako je goreči Otokar premagal vse težave. Na dan sv. Egidija anno Domini 1358 je Otokar v Kamniku sestavil ustanovno listino za klariški samostan v Loki, ki sta jo pečatila in

podpisala on sam in stric Gebhard. Pa tudi mesto Kamnik se je po zastopniku podpisalo in podpečatilo. Dobrosrčna blagoviška gospoda sta novi samostan bogato obdarovala: dobil je v moravški župniji 7 kmetij, v dobski 19, v mengeški eno in v kamniški eno. Pet kmetij je prejel samostan v dolini Sore, štiri pa pri Savi v šmartinski župniji. Vseh kmetij je bilo 37, res dosti za vzdrževanje novega samostana. Otokar je takoj začel graditi samostan v Loku, in sicer pod škofovskim gradom ob Sori pri kamnitem mostu. Samostan sicer ne bo velik, pa vendar prav pripraven in primeren za novo redovno naselbino.

Otokar je naprosil mekinjske nune, naj nekaj svojih redovnic pošljejo v Loko. Goreče klarise so svojemu župniku z veseljem ustregle. Odbrale so deset nun. Toda nune so se odločile, da bodo odšle iz materinega samostana le, če gre z njimi mater Gizela, da jim bo v Loku opatica.

Mater Gizela je bila izredna žena. Tudi ona je bila iz rodu plemičev Blagoviških. Bila je rodna sestra ustanovitelja loškega samostana župnika Otokarja. Čeprav je bila Uršula, tako se je Gizela svetno imenovala, lepo in izobraženo plemiško dekle, se vendar ni branila stopiti v zakon z ljubljanskim meščanom Jurijem. Ta je bil bogat in dober mladenič, čeprav le preprostega rodu. Oba skupaj sta nato vodila v Ljubljani starodavno gostilno »Pri Ribiču«, ki je stala tik šenklaške cerkve. V to gostilno je vse rado zahajalo: bogato in revno, preprosto in plemiško. Dobro pa so gospo Uršulo poznali vsi ljubljanski reveži. Bila jim je prava krušna mati. Bog je dal plemenitima zakoncema ljubeznivo hčerko Urško, deklico čudovite lepote in nadarjenosti. Tedaj so se starši začeli bati za svojo hčerko, saj gostilna še ni nikdar dobro vplivala na otroke. Pa tudi sama sta bila vedno manj navdušena za gostilniško obrt. Polagoma jima je dozorel junaški sklep: zapustiti hočeta svet in se podati v samostan. Gostilno sta prodala, Urško pa sta nameravala poslati k stricu Ostermanu v Blagovico. Hotela sta ji zapustiti tudi primerno doto, da bo mogla stanu primerno živeti. Toda čudno! Osemletna deklica se je temu načrtu odločno uprla. »Kaj,« je zaklicala, »vidva hočeta v samostanu poskrbeti, da prideta gotovo v nebesa. Mene pa bi rada pustila med svetom, kjer se morem večno pogubiti. Tudi jaz hočem z vama.«

In res. Oče Jurij je vstopil v kartuzijanski samostan v Bistro ter tam postal prior z imenom Nikolaj. Mati Uršula pa je odšla v mekinjski samostan, kjer je dobila redovno ime Gizela. Urška se ni hotela ločiti od mamice. Zato je po posebnem dovoljenju smela tudi ona v mekinjski samostan. Tudi deklici so spremenili ime in jo nazivali Elizabeta. Komaj je čakala, da bo mogla tudi ona postati prava nuna. Dve leti sta ostali z materjo v Mekinjah. No, sedaj pa se bo mater Gizela preselila v Loko. Seveda je šla z njo tudi desetletna Elizabeta. Deklico so tedaj za stalno sprejeli v samostan. Svojo bogato dediščino je Elizabeta z veseljem darovala loškemu samostanu.

Pred odhodom v Loko je mater Gizela, ki je bila izredno gospodarstvena žena, še zelo spretno uredila svoje premoženjske razmere. Osmega novembra 1358 je z dovoljenjem blagoviških plemičev bratov Ostermana in Leona še prodala za 28 mark samostanu Bistra dve kmetiji na Igu, ker sta bili preveč od rok, da bi ju mogel upravljati loški samostan. Vse drugo imetje pa je prepustila novemu samostanu.

Župnik Otokar je za novodošle nune že zgradil predpisane celice. Vsa druga samostanska ureditev pa je čakala spretnih rok njegove sestre Gizele. Neugnana žena se je takoj lotila dela. Prišle so nune v Loko na prav takrat na novo vpeljani praznik Brezmadežnega spočetja. Ni bilo posebnih slovesnosti. Tě naj se dogajajo šele, ko bo samostan popolnoma dodelan in bo

zgrajena tudi cerkev. V zaupanju na Brezmadežno, ki ji bo posvečena samostanska cerkev, je mater Gizela premagala vse težave. In te niso bile majhne.

Blagi ustanovitelj Otokar je kmalu po prihodu loških nun v Kamniku umrl svetniške smrti. Njemu je sledil v večnost škof Albreht, ki je umrl 25. aprila 1359. Nato je freisinsko škofijo vladal 18 let Pavel de Harrach, ki je za Loko nenavadno malo skrbel. Velika opora opatici Gizeli je bil njegov naslednik Leopold de Schaumburg. Toda ta škof je vladal komaj tri leta. Bil je zelo rad v Loki, kjer je marsikaj novega zgradil in starega popravil. In prav pri tem delu ga je doletela strašna smrt. Nesrečnega dne 5. avgusta 1381 je vladika jezdil čez predmestni kamniti most, ki so ga ravno popravljali. Tedaj se mu splaši konj in potegne škofa s seboj v strugo Sore, ki je bila prav takrat močno narasla. Niso ga mogli pravočasno rešiti iz vode. Zaradi udarca je izgubil zavest in utonil v temnih valovih. Nepopisna je bila žalost Ločanov ob nesrečni smrti priljubljenega škofa. Zlasti pa je ta udarec zadel mater Gizelo. Saj ji je bil Leopold najboljši svetovalec pri gradnji nove cerkve, ki je bila pravkar v delu. Hvaležne nune so v za silo dokončanem prezbiteriju zgradile grobnico plemenitemu škofu.

Toda opatica Gizela ni klonila glave. V neizmernem zaupanju v Marijo je gradila dalje. In nebes kraljica je res ni zapustila. Božja previdnost je na škofijski prestol postavila moža izredne sposobnosti in modrosti. To je bil Bertold de Wachingen, ki je skoraj dvajset let vodil freisinsko škofijo. Ta vladika se je z vso odločnostjo zavzel za dokončno ureditev loškega samostana in za dograditev samostanske cerkve. Mater Gizela pa je začela telesno pešati. Toda njen duh je bil še vedno čil. Ni ga moglo streti odgovorno in težko življenjsko delo. Še vedno je kot opatica vodila samostan. Loške nune so namreč imele posebno prednost: njihove opatice so do smrti obdržale svojo čast. Ni jih bilo treba voliti vsako tretje leto, kot je bil to običaj v drugih samostanih. Pri tem težkem delu je opatico močno podpirala hčerka Elizabeta, ki se je v Loki razvila v izvrstno nuno. Že sedaj so jo smatrali za bodočo opatico.

Tako je nastopilo leto Gospodovo 1393. Samostan je bil popolnoma urejen, kakor so predpisavala pravila sv. Klare. K samostanu se je stiskala ljubka zgodnjegotska cerkvica. Vitek stolpiček vrh cerkvene strehe je kakor beli prst kazal proti nebu. Tudi cerkvica sama je bila vsa bela na zunaj. Bila je kakor znak neomadeževane čistosti nje, ki ji je bila posvečena, Brezmadežne Device. In kako nebeško lepa je šele njena notranjščina. Na steni za velikim oltarjem je furlanski slikar Martin, ki ga je opatica poklicala v Loko, upodobil Marijo v čudoviti lepoti. Pa tudi ostale cerkvene stene je okrasil s podobami iz Marijinega življenja. Te lepe slike so Ločanom tako všeč, da so umetniku dali poslikati tudi druge svoje cerkve v mestu in okolici.

Za posvečenje in slovesno vpeljavo loških nun je naprosil škof Bertold oglejskega patriarha Janeza. Patriarh mu je 7. avgusta odgovoril iz Vidma, da ne more priti, čeprav bi to z največjim veseljem storil. Zato pooblašča škofa Bertolda, naj on sam v njegovem imenu posveti Marijino cerkev in slovesno vpelje redovnice v samostan sv. Klare.

Za slovesnost so določili praznik Marijinega vnebovzvetja anno Domini 1393. To je bil praznik za Ločane. Njim se je pridružila nepregledna množica okoličanov. Škof Bertold je ves ganjen posvetil cerkev in vpeljal nune v samostan, potem ko so v novi cerkvi opravile slovesno zaobljubo. Nun je bilo sedaj, po 35 letih bivanja v Loki, že nad trideset. In med njimi je bila tudi njihova mati in utemeljiteljica 75-letna opatica Gizela. Tudi ona je obnovila zaobljube. In ko je častitljiva mati s tresočim glasom molila predpisane besede, ni ostalo suho nobeno oko. Saj opatica Gizela ni bila le mati samostanu, temveč tudi vsem revežem daleč naokoli. Vedeli so ubožci, da jih bo njihova mati kaj kmalu zapustila.

Opatica pa je vsa srečna ta dan v svoji duši govorila besede starčka Simeona: »Zdaj, Gospod, odpusti svojo služabnico v miru.« Saj je dosegla cilj svojega življenja: Samostan in cerkev sta dograjena in njun obstoj je zagotovljen. Kaj naj še njena duša čaka na zemlji, saj že itak živi bolj nebeško kot zemeljsko življenje. Toda Gospod je hotel svojo zvesto služabnico popolnoma očistiti že na zemlji. Takoj po slovesnostih je zbolela, ona, ki do sedaj še ni poznala bolezni. Tako je svojim duhovnim hčeram zapustila še en lep zgled potrpežljivega prenašanja trpljenja. Z največjo nežnostjo je bolnici stregla njena hčerka mater Elizabeta. Skoraj se ni ločila od njene postelje. Tako je napočilo jutro praznika Breznadežnega spočetja. Verniki, ki so napolnili Marijino cerkvico, so molili za umirajočo opatico. In ko je utihnil poslednji praznični zvon, se je oglasil mrtvaški zvon, ki je oznanil Ločanom, da njihove dobrotnice opatice Gizele ni več na svetu. Vse mesto je zajela globoka žalost.

Opatico Gizelo so položili v preprosto samostansko grobnico k večnemu počitku. Za novo opatico so nune soglasno izvolile mater Elizabeto, ki vodi samostansko družino že skoraj dvajset let. Pri tem svojem tako odgovornem delu se vedno ravna po zgledu svoje svetniške matere, pokojne opatice Gizele. Tudi njej je stal zvesto ob strani škof Bertold, dokler tudi on ni 7. septembra 1410 umrl. No, opatica Elizabeta je tudi v novem škofu Konradu našla mogočnega zaščitnika in ljubeznivega očeta vsej samostanski družini.

Močno so se nune razveselile, ko je njihov dobrotnik spet prišel v Loko. Komaj so čakale, da jih obiše. In res je škof Konrad že sporočil nunam, da bo jutri v njihovi cerkvi maševal. Najlepše cvetlice so zbrale dobre nune, da so okrasile cerkev za škofov obisk. Navsezgodaj je škof prišel v cerkev. Spremljal ga je prošt Ostgugl. Pri škofovi maši so nune ganljivo lepo prepevale tam gori na visokem koru.

Po sv. maši poklekne vladika na pripravljen klečalnik pred velikim oltarjem. Kako nemirno mu je danes srce. Med sv. mašo se je sicer pomiril, toda spet se ga polašča isti čudni nemir. Oko mu nehote uhaja k grobnici ponesrečenega škofa Leopolda. Vedno znova zastrmi v zlat nagrobni napis in ga nehote prebira: VENERABILIS IN CHRISTO DOMINUS LEOPOLDUS ANTISTES FRISIGENSIS HIC REQUIESCIT ANNO DOMINI MCCCCLXXXI. »Bog ve, če ne bom imel tudi jaz sam prav kmalu podobnega grobnega napisa,« si misli vznemirjeni vladika. Take turbne misli škof komaj zatira, ko poskuša biti čimbolj zbran pri proštovi maši, med katero opravlja svojo zahvalno molitev.

Po proštovi maši odideta duhovna gospoda v nunski refektorij. Tu so ju že čakale redovnice. Opatinja Elizabeta pristrčno pozdravi novodošlega škofa. Škof in opatica odvezeta za čas tega obiska vse nune od zapovedi strogega molčanja. Kmalu se razvije med njimi prijazen in zaupljiv razgovor. Toda dobre nune kaj kmalu opazijo, da škofu neznana skrb teži srce.

Čudno. Isto skrb čuti tudi mater Elizabeta. »Prevzvišeni,« mu reče opatica, »zdite se mi izredno zaskrbljeni.«

Toda škof se premaga in odgovori, da ne ve, čemu bi se vznemirjal. Toda znova začne opatica: »Oprostite, prevzvišeni, če vas tudi jaz opozorim, da se čuvajte. Tudi mene obdajajo temne slutnje. Odkar ste bili pri kamnitem mostu v smrtni nevarnosti, me ta skrb kar noče zapustiti.«

Škof Konrad se posmeje: »Mater Elizabeta gleda pač malo prečrno. Kaj more mali paglavec zato, če se mu je sprožil kamen od preperelega obzidja. Sicer pa, kaj neki bi se mi moglo zgoditi. Saj tu v Loki imam vendar same prijatelje, kar za Freising, žal, ne morem reči. Mati opatica ne delajte si nepotrebnih skrbi zaradi mene. Vsi smo v božjih rokah.«

»Res, prevzvišeni, toda Bog hoče od nas tudi previdnosti, če nam preti nevarnost. In Vaša prevzvišenost je v nevarnosti. O tem sem popolnoma prepričana.«

Tedaj se spomni škof, da so lani sklenili, naj mater Agneta napiše kroniko freisinških škofov. Mater Agneta je res velika umetnica. Njena krasna pisava na pergament je občudovanja vredna. Še bolj pa vsi hvalijo male sličice, s katerimi umetnica okraši svojo pisavo. Na škofovo vprašanje prinese skromna redovnica krasno knjigo. Vezana je v bleščeče usnje in okrašena z velikim zlatim grbom škofa Konrada. Običajna freisinška zamorčka sta izredno ljubka.

Z vidnim veseljem vzame vladika dragoceno knjigo v roke in jo takoj razprostre po mizi. Vzklik občudovanja se mu razvije iz ust, ko odpre prve strani. Kar cela galerija majcenih sličic se vrsti pred njegovimi očmi. Vseh štirideset dosedanjih freisinških škofov je bogonadarjena umetnica naslikala s čudovito natančnostjo in potrpežljivostjo. Ves v nebeškem sijaju se blesti freisinški škof sv. Korbinijan, prav tako njegov štirinajsti naslednik sv. Lambert. Prav posebno je poudarjen škof Abraham, ki je bil prvi lastnik Loke. Zato ima v ozadju naslikano Loko.

Škof Konrad se ne more vzdržati smeha, ko prav na koncu kronike zagleda svoj lastni portret v največji podobnosti in resničnosti. Hudomušno požuga s prstom materi Agneti. Toda umetnica si zna hitro pomagati: »Vzvišeni, ali ne veste, da je kronika zgodovina. In da mora biti resnična?«

Toda čudno. Spet se zmrači obraz škofa Konrada. Oko mu obstane na sliki enajstega škofa Otona, ki je upodobljen, kako ga morijo divji Huni. Njegov naslednik Dracolphus tone v Donavi, Ellenharda mečejo v reko, Konrada III. zastrupljajo. Predzadnji škof Leopold pa pada s konjem vred v Soro s kamnitega mostu v Loko.

Močno so te slike pretresle že itak vznemirjenega škofa. Komaj se premaga, da ne pokaže svoje vznemirjenosti dobrim nunam. Prisrčno se še zahvali opatici za dragocen dar, ki ga izroči proštu Andreju. Ko redovnice še blagoslovi in se jim priporoči v molitev, oba gospoda odideta nazaj proti gradu. Opatica Elizabeta pa še enkrat opozori škofa, naj se varuje sovražnikov. Pa tudi proštu pošepeta, naj pazi na škofa.

V

Komaj so freisinški škofje postali lastniki Loke, so že sezidali na prijazni vzpetini nad mestom svoj dvorec, ki se je kmalu razvil v utrjen grad. V gradu so postavili tudi lično kapelico, ki so jo posvetili sv. Jerneju. Pri tej kapeli so ustanovili poseben beneficijski, ki ga upravlja grajski kapelanus. Glavni del stavbe se razteza pravokotno nad mestom, drugi del pa nad nunskim samostanom. Na koncu glavnega dela je v okrogel stolp vdolana kapela. Od kapele dalje se vrste grajski hlevi, ki se končujejo z drugim okroglim stolpom. Ta stolp opravlja kaj žalostno službo. V njem so namreč grajske ječe, v katere prihaja pičila svetloba skozi male odprtine v zidu. Globoko v zemlji pa je temnica, v katero pridejo najhujši zločinci, ki jim po vrvi spuščajo hrano.

Sredi zgradbe stoji na dvorišču čisto osamljen mogočni štirioglati stolp. Ker je visok nad trideset metrov, obvlada vse grajsko naselje. To je najstarejši del zgradbe. Najbrže je že stal, še preden so škofje dobili Loko v svojo posest. Krog in krog strehe so strelne linice, skozi katere morejo grajski prebivalci streljati, če bi sovražnik že prišel na dvorišče. Iznad njegove položne strehe se dviga še en opazovalni stolpiček, kjer more grajski čuvaj z lahkoto pregledati vso

bližnjo in daljno okolico. Pod tem stolpom pa je varna klet, sredi katere stoji mogočen kamnit stebec, ki nosi mogočne oboke. Glavni vhod v grad je v južnem obzidju tik nad mestnim Grabnom. Na zapadni strani gradu se širijo prav lepo gojeni škofovi vrtovi.

Pa tudi grajska notranjščina je kaj zanimiva. Sijajna je viteška dvorana, katere strop nosijo težki romanski stebri. Furlanski mojster je vse njene stene poslikal z različnimi viteškimi prizori. Zelo lične, čeprav preproste so škofove sobane. Poleg njih je stanovanje grajskega kapelana. Tudi oskrbnik ima sobe kar v gradu. Ves grad je kaj prijazen.

Škof Konrad se je pravkar vrnil iz nunskega samostana. Gospod Andrej je odšel v mesto po svojih opravkih. To je dobro, da je gospod še mlad, da more biti kos vsem opravilom. Saj ima službo mestnega in grajskega kapelana. Poleg tega pomaga nuskemu duhovniku, ki vsled bolehnosti more komaj samo še maševati. In zdaj, ko biva v mestu škof, uživa gospod Andrej čast prošta in mora kot tak biti v stalnem škofovem spremstvu. Toda mladi proš je delaven mož, poln gorečnosti in srčne pobožnosti. Globoko je vdan svojemu gospodu škofu Konradu. Ves srečen je, kadar more biti v njegovi družbi. Zato tudi sedaj hiti, da bo v mestu čimprej opravil, da ne bo škof predolgo sam v gradu.

Konrad se poda v svojo delovno sobo. Čisto preprosta je ta soba, ker škof ne ljubi razkošja. Edin okras v sobi je velik romanski križ, na katerem ima Kristusova podoba izredno bolesten izraz. Seveda pa ne manjka škofovega grba, ki visi nad pisalno mizo. Na mizi je vse polno raznih spisov, v katere se škof poglablja.

»Danes pa res nikamor ne pridem z delom,« si misli. »Kar ne morem se zbrati. Pa vendar je toliko še neresenih zadev. Rad bi jih rešil preden odidem v Rim.«

Konrad se spet poglubi v delo. Pa kmalu spet vzdihne: »Ne gre. Kaj mi je vendar danes, da nisem za nobeno rabo. Kaj naj pomenijo te težke slutnje. Čudno. Tudi opatica se prav tako vznemirja. To je sveta in razumna žena. Ali me hoče Bog res opozoriti, naj se pripravim na to, kar naj nadme pride.« Vladika se zaupno ozre proti križu: »Fiat voluntas tua – Tvoja volja se zgodi!«

Škof znova poskusi z delom, pa spet zaman. Zato vstane in pozvoni slugu. V hipu je Marko v sobi in škofa prijazno in spoštljivo vpraša, kaj mu je storiti. Konrad mu naroči, naj pokliče nečaka Hinka. Marko mu odvrne, da je Hinko odjezdil iz mesta, pa mu je povedal, da se kmalu vrne. »Dobro,« naroči škof, »ko se vrne, naj takoj pride k meni.«

Škof se dvigne in se vstopi pred visoko gotsko okno. »Kako lepa je loška pokrajina,« zašepeta vladika. »Kako sem rad tukaj, kjer mi je vse naklonjeno. Le ta moj I linko, ta mi dela preglavice. Prav tak je, kot je bil njegov oče. Če bi ga imel kam dati, bi ga takoj odslovil. Toda sirota nima nikogar na svetu razen mene. Kakšna škoda, da si ti, moja predraga sestra Ana, tako zgodaj umrla in pustila otroka samega. Samega, pravim. Saj njegov oče se ni brigal za drugo, kot za pijačo. Ni mu bilo zadosti, da je zapravljal svoje imetje, tudi grajsko posestvo moje sestre je poglodal po grlu. In ko ni imel ničesar več, je umrl. Naravno, da tudi otrok takega očeta ne more biti dober.«

Te otožne spomine prežene škof, ko opazi, da prihaja po grajskem bregu proš Andrej. »Ravno prav je, da prihaja. Če kdo, me bo ta razvedril s svojo veselostjo.«

In že je proš pri svojem škofu. Ta ga ljubeznivo prime za roko in oba se podasta na grajski vrt. Košate lipe obkrožajo vrne steze. Gospoda se kar prijetno počutita v njihovi senci. Z roko v roki se sprehajata sem in tja. Proštovo mlado lice sije od zadovoljnosti. Andrej Ostgugl je lep in postaven Korošec. Tam nekje pri Krki mu je tekla zibelka v preprosti slovenski hišici. Ko je bil Konrad še krški škof, se mu je mladi duhovnik tako prikupil, da ga je lani pripeljal

s seboj v Loko in mu poskrbel službo mestnega in grajskega kapelana. Gospod Andrej se je v Loki vsem močno priljubil. Radi so ga imeli slovenski domačini, pa tudi priseljeni Bavarci so ga cenili. Bil je izredno veselega značaja. Zdi se, da je ta veselost izvirala iz njegove pristne pobožnosti in gorečega duhovniškega delovanja.

»No, gospod prošt,« začne škof. »Pa ste spet kaj dobre volje. Gotovo se vaši bolniki dobro počutijo in ste zato tudi vi veseli.«

»Uganili ste jo, prevzvišeni. Res, obiskal sem bolnike po mestu. Mlada Balantova mati bo kmalu zdrava. Kaj bi počele njene sirote, če bi jim umrla. Stari Porenta se je lepo z Bogom spravil in se zato smrti ne boji. Tudi glavarjev sinček že zopet skače po vrtu.«

»Čestitam, čestitam, moj dragi prošt. Vi ste pa res kot prava usmiljena sestra. Kamor pridete, prinesete veselje in zdravje.«

Prošt se zasmije: »No, no, do usmiljene sestre mi pa še dosti manjka. Toda, vi, prevzvišeni, vi se udajate zadnje čase prevelikim skrbem. Res ne vem, od kot bi vam pretila nevarnost...«

Škof odvrne, da imajo iste slutnje tudi nune. Gospod Andrej zamahne z roko: »Ah, kaj nune. Te vedno vidijo strahove tam, kjer jih ni. Pustite take misli, prevzvišeni.«

»Tudi sam si to vedno ponavljam, da se mi v Loki ni česa bati. Moji sovražniki so daleč tam v Freisingu. Do sem njihova moč ne seže. Res ni pametno, da se tem mislim prepuščam. – Veste kaj, gospod Andrej. V Rim me boste spremljali. V nekaj dneh odrinemo.«

Ostgugl se je te novice neizmerno razveselil in je vzkliknil: »Prevzvišeni, kako sem vam hvaležen!«

V tem hipu se prikaže sluga Marko s poročilom, da se je Hinko pravkar vrnil iz mesta. Zato se škof poslovil od prošta in mu še naroči, da bosta po kosilu odjezdila v Crngrob. Nato se tudi Konrad povrne v svojo sobo, kjer čaka na prihod svojega nečaka. Ni mu bilo treba dolgo čakati, da vstopi Hinko. Nič kaj dobre volje ni mladenič.

Z mrkim glasom pravi Hinko škofu: »Klicali ste me, gospod stric. Kakšna je vaša želja?«

Škof se vstopi pred fanta in mu resno pravi: »Moja želja, Hinko? Moja želja je ta, da bi se ti poboljšal.«

Kljubovalno ga zavrne Hinko: »Kaj pa ne delam prav, če smem vedeti?«

Škof se s težavo premaguje: »Veseljačiš in denar zapravljaš.«

»Kako naj ga pa zapravljam, če pa mi ga ne daste.«

»Ne taji! Vem, da delaš dolgove, kjerkoli moreš.«

Jezno zabrusi dečko: »Saj jih bom sam plačal!«

»Kaj pa sramota, ki mi jo delaš, kaj pa ta?«

»Ne zavedam se je!«

»Saj ravno to je žalostno, da se je niti ne zavedaš. Tako si lahko miseln, da niti ne veš, kaj delaš. O, Hinko, kaj bi k temu rekla tvoja mati?«

Škof za hip prestane. »No, vidiš. Ne moreš odgovoriti. Ponavljam še enkrat: Kaj bi rekla tvoja mati.«

Hinko se zdrzne in zašepeta: »Saj je mrtva.«

Vladika se vidno užalosti in vzdihne: »Da, mrtva je. In prav to je tvoja nesreča, Hinko.«

Toda mladenič se hitro otrese žalostnih misli, pa spet reče uporno: »Zakaj mi daste tako malo denarja!«

Konrad se razburja: »Kaj? Še preveč ti ga dajem za zapravljanje! Če nisi zadovoljen, pa pojdi, če imaš kam iti.«

Zagrenjeno odvrne fant: »Pa me spodite po svetu beračit!«

Škof se spet umiri in reče resno: »O, Hinko, če bi bil ti drugačen, lahko bi postal s časom imeniten gospod: moj oskrbnik in loški glavar ter mestni sodnik. Toda kaj naj počnem s takim oskrbnikom, ki niti svojega denarja ne more trpeti, da bi ga takoj ne zapravil.«

Toda dečko se ne da ugnati: »Vem, da dajete dobre službe tujcem. Mene pa pustite praznih rok.«

Spet se vznevolji škof: »Ne govori tako, fant. Ali nimaš tudi ti dobre službe in lepe plače. Le vrši svojo službo bolje, kot si jo do sedaj.«

Hinko ga predrzno zavrne: »Ali ne vršim svoje službe v redu?«

»Bomo videli,« mirno odloči škof. »V nekaj dneh odrinem v Rim. Med tem časom pa vestno opravljaj svoje delo. Če bo ob mojem povratku vse v redu, potem bomo že videli, kaj bo iz tebe.«

V tem se oglasi opoldanski zvon doli pri nunah. Škof in Hinko odideta v kapelo, kjer vsa družina skupno zmoli angelovo češčenje. Vsi se nato podajo h kosilu.

Po kosilu odjezdita škof in prošt proti Crngrobu. Spremlja ju sluga Marko. Hinku je škof naročil, naj takoj začne z delom v škofovi pisarni. Nič kaj mu ne diši delo. Vedno pogleduje skozi okno. Sam pri sebi govori: »Kakšna sreča, da sta gospoda odšla in da ju celo popoldne ne bo nazaj. Že sem se bal, da ostaneta doma. Potem bi res ne vedel, kako bi se priplazil Levij neopažen v grad. No, zdaj smo pa dobri. Če mačke ni doma, miši plešejo.«

Tedaj se spet usede k mizi in piše. »Kako mi malo diše te čečkarije,« mrmra sam pri sebi. »Pa ta sitni škof zahteva, da se naj zarijem v te spise, kot krt v zemljo. Poglejmo torej, kaj pravi ta dopis. Ha, ti Železnikarji se spet nekaj upirajo. Škof jim je predober, zato pa si upajo. Res, stric je dober. Pa jaz ga vendar kar ne morem. Menda mi je že moj oče vcepil mržnjo do njega. Že on je vedno zabavljaval zoper njega, češ, da mu ne da denarja. Oče je bil prav tak, kot sem sedaj jaz. O, da bi imel dosti denarja, mar mi je potem škof in njegove večne pridige.«

Nato se Hinko vendarle zatopi v delo. Toda kmalu začuti, da nekdo prihaja. »Pa menda vendar že ni Jud z denarjem? Malo prezgodaj je še. Lahko bi ga zasačili.«

Vrata se hitro odpro in v sobo stopi plemiški mladenič. Morda je nekaj starejši kot Hinko. Oblečen je skrbno, pa brez razkošja. Postave je lepe in izredno prikupnega obraza. »Prijatelj, ali si sam,« vpraša kar med vrati Hinka, ko se prisrčno pozdravita.

»Sam, prijatelj Korbinjan, sam kot cerkvena miš. Le pridi noter, da mi boš preganjal dolgčas.«

»Kako ti more biti dolgočasno, ko vidim, koliko imaš dela.«

»Korbinjan, ti imenuješ še puste spise kratkočasne. Jaz pa mislim, da sem v mračni ječi, ko zunaj sije sonce in se smeje veselje.«

»Ne tako, Hinko. Vse ob svojem času. Najprej delo, nato zabava.«

»Veš, Korbinjan, ti si cel modrijan. Ti kaj takega preneseš, jaz pa ne. Moja modrost se drugače glasi: Najprej zabava, potem pa spet zabava in na koncu znova zabava. Ha, ha, ha.«

Tedaj se Korbinjan zresni: »Hinko, kaj bo s teboj? Kako srečen bi bil lahko, če bi se premagal. Škofov oskrbnik in glavar bi lahko postal. Prvi mož za škofom bi bil. Potem bi se škofov žitničar Feichtinger tudi gotovo več ne branil in bi ti z veseljem dal svojo hčer, plemenito Ano Marijo za ženo.«

Hinko malomarno zamahne z roko: »Pusti to prijatelj. Naj jo pa sam ima, če mi je noče dati.«

»Ni tako, Hinko. Ona bi bila ravno zate. V svoji modrosti bi te gotovo pripeljala na pravo pot.«

'Ludi Hinko se zresni in pravi: »Vem, da bi me. 'Ludi ti veš, kako rad bi jo poročil. 'Toda stari nasprotujc, kaj morem jaz zato.«

»Prijatelj, močno se motiš. Prav ti sam si moreš pomagati, samo če hočeš. Postani moder in resen fant. Pusti lahkomišelnost družčino in ne daj se izmozgavati oderuškim Judom, ki so se spet prihulili v Loko, kot se sliši.«

Toda Hinko prijatelja nevoljno zavrne: »Ah, Korbinjan, kakšen pridigar si ti. Prizanesi mi, prijatelj, s pridigami, saj mi jih že škof zadosti natrosi. Jaz se bom držal pravila: Uživaj mladost, dokler jo imaš.«

Zagrenjen mu Korbinjan reče: »Ne bom tiščal vate, Hinko. Le rešiti bi te želel, ker te imam rad in ti želim dobro. Sicer pa ti nisem prišel pridigovat. Le beseda je tako nanesla. Povabit sem te prišel, da greš jutri z mano v Ljubljano gledat viteške igre, če te veseli.«

Hinko je kar naenkrat ves v ognju: »Seveda grem v Ljubljano. Saj sem že mislil iti. Sedaj pa grem še raje v tvoji družčini. Kdaj torej odrineva?«

»Jutri zarana. Ob štirih se dobiva pri kamnitem mostu. Oprosti, Hinko, iti moram. Čaka me še dosti posla, ki ga bom danes še izvršil namesto jutri.«

»Kako si priden, Korbinjan. Pa še zame naredi, ker se meni ne ljubi.«

In prijatelja se ločita. I linko sede k mizi, piše in si govori: »Moram rešiti ta dopis. Blagor Korbinjanu, da je tako priden. Meni pač ni dano, da bi ga posnemal.«

Tedaj se fant nehote ozre v kot, kjer je stala težko okovana škofova blagajna. »Glej, no,« se zdrzne Hinko, »škof je pozabil zakleniti blagajno. Ključ tiči v priprtih vratih. Tega stric še nikdar ni storil. Poglejmo, koliko je notri.«

Brž je pri blagajni in jo odpre. »Joj,« zakliče, »cel zavitek cekinov. Pet tisoč zlatnikov, stoji zapisano na zavitku. In kaj je še pripisano? Aha, ta denar je namenjen za pot v Rim in za škofijsko nastavitveno takso.«

S tresočimi se rokami drži fant ogromno vsoto. »Za vraga! Pet tisoč zlatnikov! Oh, če bi bili moji. Kako bolj bi jih potreboval, kot papež v Rimu, kateremu so žal namenjeni. Zakaj niso moji! Tedaj bi me ne imeli več v krempljih nesramni Judje. Kar zadavil bi človek tega sitnega in skopega škofa, če bi bili zlatniki potem moji. Toda korake čujem. Gotovo se že plazi oderuh Levij.«

In res se v tem hipu že prihuli Levij skozi vrata. »Vedel sem, milostni gospod, da ste sami v sobi. Opazil sem to skozi okno.«

»Da, stari skopuh. Nič se ti ni treba bati. Sama sva.«

Levij se ozira okrog in zašepeče: »Pa res ni nevarnosti, milostni gospod?«

»Če ti pravim, da sva varna, verjemi mi. Si prinesel denar, Levij? Le sem z njim!«

»Seveda sem ga prinesel, gospod.«

Tedaj zagleda skopuh denar na mizi. »Oho, kaj pa je to, zlahtni gospod.« In že steguje po njem svoje koščene roke.

Jezno ga Hinko zgrabi za roko in zakliče: »Pusti, to je škofov denar.«

Toda Jud je že prebral koliko je denarja. »Kaj, pet tisoč zlatnikov ima škof? Čemu mu neki bodo?«

»V Rim jih ponese za nastavitveno takso.«

»V Rim, kakšna škoda. Mar naj bi denar ostal doma. Kar vi ga vzemite, gospod Hinko.«

Mladenič vzdihne: »Oh, če bi mogel.«

Levij se stisne k njemu in mu šepne zapeljivo: »Kako, da bi ne mogli. Vzemite ga, pa je.«

»Lahko rečeno. Toda pozabil si na škofa, Levij.«

Ta pa odvrne: »Saj škof ne bo večno živcl.«

»Ila, pa tudi ne bo takoj umrl.«

»Morda pa. Ali ne pravi sv.pismo, da ne vemo ne ure ne dneva.«

Hinko znova vzdihne: »O, da bi hotel škof res umreti. Potem bi bil denar moj.«

Tedaj mu Jud zašepeče na uho: »Temu se da pomagati.«

Fant se zavzame: »Kako pa to misliš, Levij?«

»Nič. Le to sem hotel reči, da je vseeno, ali škof umrje malo prej ali pozneje. Saj za nebesa

je itak vedno pripravljen.«

»No, in kaj mi to pomaga,« ga prekinde Hinko.

»Pomaga, pomaga, milostni gospod. Le poslušajte me.«

»No, dobro, pa te poslušam, Jud.«

»Kajne, milostni gospod, vi bi radi postali škofov oskrbnik in loški glavar?«

»In kaj mi to spet pomaga, če pa bo to ostala le pobožna želja.«

»Pod škofom Konradom pač, toda pod drugim škofom bi se dalo kaj doseči.«

»Ta je pa bosa, boter,« se zasmije Hinko. »Pod drugim škofom šc manj. Ali ne veš, da mi je stric le škof Konrad in ne njegov bodoči naslednik.«

Levij ga zavrne: »Ne smejte se, zlahetni gospod. Raje poslušajte dalje.«

Hinko se še ne more ubraniti: »Samo predolgo naj ne bo, da ne pride prej domov škof, preden bi bilo konec.«

Jud se ne zmeni za zasmehovanje in nadaljuje skrivnostno: »Vi veste, kako sovraži vašega strica celjski grof Herman. Zato je sklenil zoper njega zaroto. Namesto Konrada pa bo postavil za škofa svojega bolehnega sina Hermana. In če bi bil ta škof, bi se za vas, seveda z mojo pomočjo, dalo marsikaj doseči. Na primer: Vi bi postali škofov oskrbnik in loški glavar. Tedaj bi se tudi meni in mojim rojakom v Loki ne bilo ničesar več bati.«

Hinko postane pozoren: »To bi se pa morda res dalo napraviti. Toda kaj pa škof Konrad?«

Levij mu hitro plane v besedo: »I, kaj, umoriti ga bo treba.«

Tedaj plane mladenič pokonci: »Kaj, umoriti? Ali si ob pamet, Levij!«

Jud ga miri in odvrne: »Kaj pa je to posebnega za celjskega grofa. Konrad ne bo prvi, pa tudi ne zadnji, ki mu bodo Celjani upihnili luč življenja.«

Fant je še vedno ves razburjen: »Pa kdo ga bo umoril? Morda ti, Jud?«

Tedaj pa mu Levij zašepeče na uho: »Ti ga boš umoril!«

Kakor iz uma plane fant znova pokonci: »Kaj, jaz da bi ga umoril! Ti si zmešan Levij.«

Jud ga urno potlači nazaj na stol: »Bodite mirni, gospod Hinko. Saj to vendar ne bo nič posebnega. Sto in stokrat se je že kaj takega zgodilo in se bo še. Toda pomislite na plačilo: Pet tisoč zlatnikov je vaših, saj nihče ne ve zanje. Postali boste loški glavar, to vam zagotavljam. Celjski grof bo to rad storil za vašo uslugo. In pomislite: kot glavar brez dvoma dobite Ano Marijo za ženo. Žitničar se ne bo več upal upirati.«

Ves obupan si Hinko maši ušesa: »Nehaj, nehaj, Jud. Če ne, me res napraviš za morilca.«

Še bolj se mu Levij prilizuje: »Kdo pravi, da boste morilec vi. Vi boste le slepo orodje v roki mogočnega Celjana. On bo morilec, ne vi. Pomislite: Konrad mora pasti, tako se je Herman zakel. Če ne bo padel z vašo, pa bo padel z drugo pomočjo. Zanj ni več rešitve. Pomislite pa tudi to, kako vas je škof vedno zapostavljaj in dajal prednost drugim.«

Tedaj se mu iztrga mladenič iz rok in divja po sobi: »Kaj mi je storiti, kaj naj naredim!«

Levij hiti za njim in mu prigovarja: »Pomirite se, žlahtni gospod. Nihče ne bo sumil vas, gospod. Za to bomo že mi poskrbeli.«

I Hinko vpije: »Kako boste poskrbeli?«

»Usedite se Hinko in mirno poslušajte. Umorili ga boste nocoj.«

»Kaj, že nocoj!«

»Da, že nocoj. Vse je pripravljeno. Drugače nam škof uide v Rim. Ko opravite svoj posel, storite tako, kot bi se škof sam umoril.«

»Kdo pa bo to verjel, Levij. Vsi vedo, kako je škof dober.«

»Ne skrbite za to, Hinko. Mi bomo raznesli po mestu take govorice, da jim bodo ljudje nasledli. Ali ne veste, da ljudje raje verjamejo o svojem bližnjem slabo kot dobro. Sicer bo pa jutri dopoldne že tukaj grof Herman, ki se kot kranjski deželni glavar mudi v Ljubljani. In ta bo že znal pomiriti Ločane. Bodite brez skrbi.«

Tedaj se Hinko divje zakrohoče: »Da, prav imaš, Levij. Jaz, prav jaz ga bom umoril. Še nocoj ga zabodem in mu dam nož v roke, da bodo mislili, da se je umoril sam.«

Levij ne more skriti svojega veselja: »Tako je prav, žlahtni gospod. Mislite na plačilo, Hinko.«

Fant se zakrohoče: »Da, plačilo bo veliko, čeprav Kajnovo.« Tedaj visoko dvigne svoj moč. »Še nocoj bo tale rdeč od škofove krvi. Nato pa sledi bogastvo, prostost, sreča in čast.«

VI

Škof Konrad in prošt Andrej sta odjezdila proti Stari Loki. V spoštljivi razdalji je jezdil za njima sluga Marko. Bil je oborožen. Časi so namreč nemirni in po crngrobskih gozdovih se kaj radi potikajo razni nepridipravi. Škof se je odločil, da bo spotoma v Crngrob obiskal tudi graščaka Pirmmosta de Altenlok in prifarškega župnika – večnega vikarja Salomona.

Starološki grad je temna starodavna zgradba. Nihče več ne ve, kdaj je bila sezidana in kdo je bil njen prvi lastnik. Domnevajo, da je stal tu utrjen stolp še preden so prišli freisinški škofje v Loko. Že zgodaj so postali lastniki tega gradu škofje sami, ki so ga preuredili v svoj utrjen dvorec. Sicer v gradu gospodarijo starološki plemiči. Toda ti gospodje so samo upravniki škofovega gradu in posestva. Tak je tudi sedanji graščak gospod Pirmmost.

Vitez Pirmmost je še v najboljših letih. Mnogo da na lepo obleko in lep nastop. Je pa poštena in dobra duša. Zelo se je razveselil prihoda svojega fevdnega gospoda, kateremu je pripravil lep sprejem. Nato si je škof ogledal vso grajsko stavbo.

Grad je močno obzidan. Na vsakem voglu obzidja se dviga po en obrambni stolpiček s špičasto streho. Poslopje samo je kaj lepo. Ima četverokotno obliko. Glavni vhod je na južni strani. Tam zadaj pa se dviga iz grajskih zidov mogočni okrogli stolp s strelnimi linami na vrhu, ki že od daleč razodeva, da je grad močna utrdba. Okrog gradu se vije jarek napolnjen z vodo, ki more zabraniti nepovabljenim vhod v grad. Dvigljiv mostiček je danes seveda spušččen, saj je pravkar po njem prispel v grad njegov lastnik škof Konrad de Ilebensteit.

Škof je oskrbnika Pirmmosta pohvalil, da dobro skrbi za grajsko stavbo. Prav tako so bile v najlepšem redu tudi vse gospodarske knjige in računi. Pred odhodom se je vsa družina zbrala v lični grajski kapelici sv. Jožefa, kjer ji je vladika podelil svoj škofovski blagoslov. Ob treh je bil napovedan obisk pri starološki fari. In res so se zamajali prifarški zvonovi, ko sta škof in prošt stopila iz starološke graščine.

Takoj pred gradom pelje cesta v Selško dolino. Nad cesto pa kraljuje mogočna prifarska cerkev. To je ena izmed najstarejših cerkev na Kranjskem. Stala je že pred prihodom škofov v Loko. Posvečena je patronu vitezu sv. Juriju. Škofje so tega patrona kar pustili in so svojega svetega ustanovitelja škofa Korbinijana postavili na vrhu velikega oltarja. Z veseljem ogleduje škof starodavno cerkev in njen vitki zvonik, ki stoji v sredi stavbe med prezbiterijem in ladjo.

Komaj stopita gospoda na breg, ki vodi k cerkvi, že dospeta do male prastare pokopališke cerkvice sv. Lovrenca, h kateri je dozidan karnar ali kostnica. Karnar je starodaven okrogli stolp, v katerem shranjujejo izkopane kosti. Na njegovi steni je naslikana ogromna smrt s koso. Konradu se dozdeva, da se koščena žena reži prav njemu, ko gre mimo kostnice.

Pred cerkvenim pragom pričakuje škofa vikar Salomon s svojimi petimi kaplani, med katerimi se zlasti odlikujeta zgodnjak oltarja dvanajstih apostolov Sigmund Prebil in Jurij Höhel, zgodnjak oltarja sv. Janeza Krstnika. Med njimi je stal tudi Martin Versolt, kaplan v karnarju, ki ima tudi svoj oltar. Vsi duhovniki se skupno s škofom podajo v cerkev. Vsa cerkev je bila pred petnajstimi leti prezidana in obnovljena. Zato jo je škof Bertold z dovoljenjem patriarhov znova posvetil skupno z novo nunsko cerkvijo.

Škofu je bila krasna cerkev izredno všeč. In kako tudi ne. Po sredi se razprostira dolga in visoka srednja ladja, ki ima visoko gori pod stropom lepo slikana romanska okenca. Stranski dve ladji sta nižji in obsvetljeni prav tako s slikanimi okni. Ta slikana okna je izvršil domač bogonarajeni umetnik Lenart Rak. Ladje pokriva lesen, krasno rezljan strop. Koncem vsake ladje je polkrožna apsida za oltar. Vsi oltarji so se lesketali v zlatu, ko so nanje padali sončni žarki skozi slikana okna. Po cerkvi se vrstijo mogočni štirioglati kamniti stebri, ki nosijo strop. Tu stojita oltarja dvanajstih apostolov in sv. Štefana, dočim v velikem oltarju kraljuje sv. vitez Jurij na konju, v stranskih apsidah pa še častita sv. Janez Krstnik in sv. Valentin. Škof Konrad se ne more nagledati te krasote. Posebno so mu ugajale stenske freske, ki predstavljajo zgodbo Mojzesovo in so delo furlanskega mojstra Martina.

Vikar Salomon povabi škofa v župnišče na južino. Prifarsko župnišče je kar cel gradič, ki so ga zgradili freisinški škofje, kar priča njihov grb nad glavnim vhodom. Sedanji župnik Salomon je kaj zanimiv mož. V Stari Loki je že nad štirideset let. Njegova največja skrb je posvečena lepoti farne in podružnih cerkva. Še čisto mlad je prišel na faro. Z vso vnemo se je zavzel za popravilo razpadajoče farne cerkve in za premajhno crngrobško cerkev. Sedaj so mu leta že šteta. Pa vendar gre še visoko zravnat. Njegov koščen obraz obkrožajo lepi sivi lasje. Po cele ure premoli v cerkvi, pa naj bo pozimi ali poleti. Farani vedo pripovedovati, da je njihov župnik cel svetnik: Mesa nikdar ne je, spi vedno v nezakurjeni spalnici, pa naj bo še tako huda zima. Menda so nekoč našli celo skrite biče, s katerimi dela pokoro za grehe faranov.

Častiljiv starček je bil ves srečen, da je smel pogostiti svojega škofa. Najraje bi ga spremljal v Crngrob, pa škof mu tega ni dovolil, rekoč, naj si varuje zdravje. Ljubezniivo se je Konrad poslovil od prifarske duhovščine, nakar so odjezdili dalje proti Crngrobu.

Vso pot se je vladika zanimal za okoliška naselja in njihove cerkvice. Tam gori visoko na desni jih pozdravlja samotna cerkvice sv. Urbana na Križni gori, spodaj pod njo pa se sramežljivo skriva skromna cerkvice sv. Uršule v Pevnu.

Kar naenkrat so prijezdili v Crngrobški gozd, ki so ga škofje darovali romarski cerkvi za njeno vzdrževanje. Pot jih pelje mimo starodavnega Rdečega znamenja, ki ima svoje ime po pisanih starih slikah, ki ga krase. Pravzaprav pa je to kužno znamenje. V starih časih je divjala v Loki in okolici strašna kuga. Da bi se bolezen še bolj ne širila, so kužne mrličke zagreblj kar

sredi gozda. Ko pa je šiba božja minila, so postavili to znamenje v spomin na nesrečne žrtve kuge. Ko še par minut dalje jezdiijo, že zagledajo crngrobsko cerkev. Vsi obstanejo, se odkrijejo in na glas zmolijo zdravamarijo.

Prav tako kot za farno cerkev se škof zanima tudi za pred kratkim povečano crngrobsko cerkev. Prošt Andrej mu zgovorno razlaga njeno zgodovino. Cerkvico so sezidali škofje okrog leta 1250 in so jo posvetili Mariji. Prvotno je bila to čisto majhna cerkvica, skoraj bi rekli kapela z enim samim oltarčkom v romanski apsidi in z ravnim lesenim stropom. Marijino podobo so naslikali kar na steno za oltarjem. Po ostalih stenah pa so razvstili druge freske, ki vse predstavljajo Marijino življenje. Začno se na severni steni z angelskim oznanjenjem. Zanimiva je Marijina smrt v kotu ob začetku apside. Te ganljive slike je pred dobrimi sto leti naslikal domač zgodnjegotski slikar.

Ko je pred dobrimi štiridesetimi leti prišel v Staro Loko sedanji vikar Salomon, je podaljšal cerkvico ravno za polovico. Napravil je novo pročelje, širina je ostala ista. Tudi apsida z Marijino podobo je ostala prvotna. Pač pa je Salomon na desnem voglu pročelja prizidal širok zvonik. To pročelje je okrasil furlanski slikar Martin s celo vrsto slik iz Kristusovega trpljenja. Škofa Konrada je zlasti ganila slika žalostne Matere božje, ki pretaka krvave solze. Tudi zvonik in ostale zunanje stene so lepo poslikane. Pred nekaj leti pa je dal Salomon Martinovemu sinu popraviti in deloma dodati tudi slike v notranjščini okoli velikega oltarja. Te dodane slike tudi predstavljajo Kristusovo trpljenje. Škofu Konradu je najbolj segla do srca pretresljiva slika Judeževega izdajstva tam gori pod stropom severne stene.

Ko si je škof ogledal zanimivo cerkev, se je zatopil v gorečo molitev. Zaupno je zrl v milostno Marijino sliko v apsidi, ki je predstavljala božje materinstvo. Da, Marija je bila vedno tudi njegova najboljša mati. Mati pa mu bo tudi za naprej, to dobro čuti vznemirjeni škof. »V tvoje materinske roke se izročim, o, Marija. Naj pride nad mene karkoli. Prosi zame zdaj in ob moji smrtni uri. Amen.«

Vidno pomirjen, vladika vstane in prosi svojega prošta, naj ga spove. Mladi gospod Andrej se iz spoštovanja brani, toda škof vztraja pri svoji zahtevi. Tam sredi cerkvene ladje ob steni pod sliko angelovega oznanjenja stoji preprosta spovednica. Mladi prošt se zapre notri in pred njega poklekne vladika in opravi spoved čez vse svoje življenje.

Po sveti odvezi oba duhovnika poklekmeta še enkrat pred Marijin oltar. Tedaj so skozi dve okenci v pročelju posvetili zadnji sončni žarki in pozlatili Marijino sliko ter jo vso povelicali. Škofu se je zdelo, kot da se mu nebeška Mati prijazno smehlja. Da, zdi se mu, da ga z eno roko vabi k sebi, z drugo pa mu ponuja svoje Dete.

Tedaj zarezgečejo pred cerkvenimi vrati konji, ki jih je že pripeljal Marko iz cerkovnikovega hleva. Vladika vstane. Še enkrat pogleda milostni obraz Marijin, nato pa prime prošta za roko in oba zapustita cerkev. Takoj so vsi na konjih in jadno polhitijo proti mestu.

Ko so prispeli na grajsko dvorišče, se je delal že mrak. Takoj so jim povedali, da je bil tu sinček cerkovnika Jakobčca pri sv. Filipu in Jakobu v Hribih, ki je prosil, naj pridejo gospod Andrej čimprej k njegovemu očetu, ki bo težko dočakal jutro. Prošt je bil takoj pripravljen. Škof pa je odločil, naj pojaha z njim sluga Marko, ker mestni cerkovnik ne zmore več tako dolge poti. Komaj je preteklo četr štiri ure, že jezdi gospod prošt in Marko po Poljanski dolini tja do sv. Volbenka, kjer zavijeta v hrib, da prineseta Jakobču zadnjo popotnico.

Škof Konrad je ostal sam v tistem oddelku gradu, kjer je bilo njegovo stanovanje. Pred počitkom se je podal v grajsko kapelico sv. Jerneja. Tam ob strani oltarja je plapolala rdeča

lučka, ki je naznanjala, da v vitkem stolpiču, ki stoji na tleh pa sega do stropa, prebiva živi Bog v sv. hostiji. Škofova duša ga kar v vidni podobi zre pred seboj. »Jezus tebi živim, Jezus tebi umrjem, Jezus tvoj sem živ in mrtev,« tako šepčejo škofove ustnice. Skozi mala okenca pa sije v temno kapelico bleda luna. In čudno se odbija njen sij od srebrnega noža, ki ga drži v roki sv. Jernej v oltarju v znamenje, da so tega zvestega apostola Kristusovega z nožem umorili.

Ne daleč od kapelice pa stoji tam v kotu samotna in zapuščena sobica. Bog ve, kako dolgo že nihče v njej ne stanuje. Toda nocoj se v njej čuje rahel šum. Dva glasova v njej šepetata.

»Pazite, gospod Hinko,« pravi starejši glas, »vsak čas bo odšel v spalnico.«

Mlajši glas odgovarja: »Za vraga, ne vzdržim več dolgo. To so peklenske minute. Preklet Jud, kam si me speljal.«

»Tiho, tiho Hinko. Že prihaja iz kapelice.«

In res v luninem svitu se razločno vidi dostojanstvena postava škofa Konrada, ki urnih korakov hiti v spalnico. In že je hotel zakleniti vrata, ko zakliče Hinko: »Stric, nikar ne zapirajte.«

»Kaj pa delaš ti tukaj, Hinko?« vpraša še začudeno škof. Toda odgovora že ni več dočakal.

V temi plane nanj Levij, mu zamaši usta in ga pahne na bližnjo posteljo. V hipu je pred njim Hinko, ki mu zasadi nož v srce: »Umri, tiran!« zakriči in zbeži iz sobe. Levij pa previje otrplo škofovo roko okoli noževega držaja, da je res izgledalo, kot bi se sam usmrtil.

Tako je umrl štirideseti freisinški škof Konrad de Hebenstreit v noči med četrtkom in petkom po nedelji Exaudi, anno Domini 1412.

Umorjeni škof Konrad V.

(Nadaljevanje z 2. delom povesti v naslednjih Loških razgledih.)

Za objavo priredil *Branko Berčič.*